

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN
ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINA
DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN VE
DENETİM ODAĞININ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu BAYRAKDAR BATTAL

Balıkesir, 2013

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN
ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINA
DEMOĞRAFİK DEĞİŞKENLERİN VE
DENETİM ODAĞININ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu BAYRAKDAR BATTAL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Nihat UYANGÖR

Balıkesir, 2013

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda 200912509001 numaralı Duygu BAYRAKDAR BATTAL 'ın hazırladığı " Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Demografik Değişkenlerin ve Denetim Odağının Etkisi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 20.09.2013 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin Şahan

İmza

Üye Yrd. Doç. Dr. Nihat UYANGÖR
(Danışman)

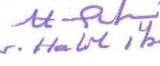

İmza

Üye Yrd. Doç. Dr. Kazım BİBER

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

021.10.2013
Enstitü Müdürü V.

Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN

ÖNSÖZ

Değerli yardımları ve katkılarıyla araştırmamın tüm aşamalarında bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nihat UYANGÖR' e, değerli görüşleri ile çalışmama katkıda bulunan jüri üyesi Yrd. Doç. Dr. Kazım BİBER' e ve Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin Şahan' a teşekkürlerimi sunarım.

Rehberliğiyle bu araştırmamın gerçekleştirilmesinde büyük yardımları olan görüşlerini benimle paylaşan, araştırmamın istatistiksel analizlerinde yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Gökçe TEKİN' e teşekkür ederim. Tez süreci boyunca yardımlarını esirgemeyen arkadaşım İbrahim KALKAY' a teşekkür ederim.

Bu tez çalışması süresince her türlü desteğini esirgemeyen, büyük bir sabır içerisinde bilgi ve deneyimlerini paylaşan sevgili babam Prof. Dr. Nevzat BATTAL' a, tezi bitirme cesareti veren sevgili annem Fadime BAYRAKDAR ve babam Erdal BAYRAKDAR' a, araştırma süreci boyunca tüm sıkıntı ve sevincime ortak olan, sabır ve anlayışıyla desteğini sürekli hissettiğim, sadece bu tez sürecinde değil hayatımda olmasından dolayı mutlu olduğum sevgili eşim Koray BATTAL' a sonsuz teşekkürler.

Duygu BAYRAKDAR BATTAL

ÖZET

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINA DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN VE DENETİM ODAĞININ ETKİSİ

BATTAL BAYRAKDAR, Duygu
Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nihat UYANGÖR

2013, 113 sayfa

Bu araştırma okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarına demografik değişkenlerin ve denetim odağının etkisini incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma evrenini, Aydın iline bağlı Söke ilçe merkezinde bulunan, resmi ve özel okullarına devam eden, 5-6 yaş grubu çocukların anneleri oluşturmuştur. Örneklem ise, 1 özel, 2 yarı özel ve 15 resmi okul öncesi eğitim kurumunda çocuğu olan 342 anneden meydana gelmektedir. Uygulama 2011-2012 eğitim öğretim yılı Nisan 2012'de başlamış ve yaklaşık 2 ay boyunca sürmüştür.

Veri toplama yöntemi olarak; ailelerin ve çocuklarının demografik bilgilerini elde etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek için "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)" ve annelerin denetim odağı ile ilgili bilgileri öğrenmek için "Rotter'in İç Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ)" kullanılmıştır.

Veri analizi aşamasında öncelikle katılımcılardan toplanan demografik bilgiler, PARI ve RİDDO ölçeklerinin alt boyutlarının frekansları hesaplanmıştır.

Sonrasında değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanıp, hangi değişkenlerin çoklu doğrusal regresyon analizine alınacağına karar verilmiştir. Çalışmada; eğitim, yaş, erkek ve kız çocuk sayısı, aylık gelir ve RİDDO ölçeği bağımsız değişkenler (faktörler) olarak analiz edilirken, PARI ölçeğinin alt boyutları bağımlı değişkenler olarak analiz edilmiş ve PARI'nın beş alt ölçeğine bağlı olarak beş adet çoklu doğrusal regresyon hesaplanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, çalışmaya toplam 342 anne katılmıştır. Araştırmada 26-30 yaş aralığında 102 katılımcı (%29,8), lise mezunu 111 katılımcı (%32,5), ev hanımı 197 katılımcı (%57,6), 0 TL. – 1000 TL. gelire sahip 159 katılımcı (%46,5), evli 320 katılımcı (%93,6), 1 erkek çocuğu sahip 156 katılımcı (%45,6), 1 kız çocuğu sahip 157 katılımcı (%45,9) ve anasınıfına 1 çocuk gönderen 247 katılımcı (%72,2) yer almaktadır.

Araştırma sonucunda; aşırı kontrolcü annelik alt boyutu ile; eğitim, yaş, kız çocuk sayısı ve gelir değişkenleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi, yaşları ve gelirleri ile aşırı kontrolcü annelik arasında ters yönlü bir ilişki var iken, annelerin sahip olduğu kız çocuk sayısı ile aşırı kontrolcü annelik arasında ise pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu ile; eğitim değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi arttıkça, demokratik tutum ve eşitlik tanıma artmaktadır. Eğitim seviyeleri arttıkça ve gelir seviyeleri düştükçe demokratik ve eşitlikçi tutumları artmaktadır.

Ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu ile; eğitim ve kız çocuk sayısı değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi azaldıkça ve annelerin kız çocuk sayısı arttıkça ev kadınlığı rolünü

reddetme artmaktadır. Annelerin erkek ve kız çocuk sayıları arttıkça, ev kadınlığı rolünü reddetme tutumları artmaktadır.

Karı koca geçimsizliği alt boyutu ile; eğitim ve kız çocuk sayısı değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi azaldıkça ve annelerin kız çocuk sayısı arttıkça karı koca geçimsizliği artmaktadır. Annelerin kız çocuk sayıları ve dış denetimlilik boyutu yükseldikçe, karı koca geçimsizliği artmaktadır.

Sıkı denetim alt boyutu ile; eğitim, yaş, kız çocuk sayısı ve gelir değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyeleri, yaşları, gelirleri azaldıkça ve kız çocuk sayısı arttıkça; sıkı denetimleri artmaktadır. Annelerin; eğitimleri ile yaşları azaldıkça ve kız çocuk sayıları arttıkça, sıkı denetim artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, Çocuk Yetiştirme Tutumları, Denetim Odağı

ABSTRACT

THE EFFECTS OF PRESCHOOL CHILDREN'S MOTHERS DEMOGRAPHIC VARIABLES AND LOCUS OF CONTROL TO THEIR CHILD REARING ATTITUDES

**BATTAL BAYRAKDAR, Duygu
Master's, Department of Educational Sciences,
Adviser: Asst. Prof. Nihat UYANGÖR
2013, 113 pages**

This survey was done to search the effect of the demographical varieties and audit factor on the manners of the mothers whose children attend kindergarden.

Mothers having a child, 5-6 years old and attending private or state schools in the province Söke up to Aydın, form the study element. Examples consist of 342 mothers whose child attend private, 2 semiprivate and 15 state school. The study began in April, 2012; 2011-2012 education year and lasted about 2 months.

“Personal information Form “to get information about the children and the families’ demographical data, Scale on manners of bringing up a child and family life (PARI) to get information about the mothers' child rearing attitudes and “Rotter’s internal and external audit factor (RİDDOÖ)” to get information about what mothers know about audit factor are used as ways of collecting data.

Demographical datas from the participants, the frequency meter of PARI and RİDDOÖ were taken into consideration first during the analysis of the data. Then, correlation analysis was done among the varieties to decide which

variety to us for multiple linear analysis. Age, the number of the sons or daughters, salary, education status were considered as the independent factors where the factors compose PARI considered as the dependent factors and 5 multiple linear regression was done up to PARI's five scale.

According to the diagnosis, 342 mothers took part in the study 102 participants were 26-30 aged (%29,8), 111 participants going to high school (%32,5), 197 participants as a house wife (%57,6), 159 participants earning 0 TL-1000TL (%46,5), 320 participants who are married (%93,6), 156 participants who have one son (%45,6), 157 participants who have a daughter (%45,9), 247 participants whose child attend kindergarden (%72,2) take part in the study.

The result of the study shows that there are meaningful relations between the excessive care as a mother and age, education status, the number of the daughters and the income. There is an inverse relation between the education status, age income and being an very careful mother where there is a positive relation between the number of the daughters mothers have and being a very careful mother.

We see a meaningful relation between democratical manner, giving equal rights and education factor. As the education status of the mothers increase democratical manners and equal rights increase, too. As their education status increase and income decreases, their democratical and equality manners increase.

There is a relation between the refusing the house wife role and education and the number of the daughters. As the education level decreases and the number of the daughters increases the rejection of the role being a house wife

increases. When the number of the children mothers have increases, they tend to refuse being a house wife more.

There is a relation between dissension between the husband and the wife education status and the number of the daughters. As the education level of the mothers decreases and the number of the daughters increases, dissension between the husband and the wife increases. The number of the daughters and the external audit profit increases, the dissensions increase too.

There is a relation between education, age, the number of the daughters and income and a firm audit. When the education levels, ages, and income of the mothers decrease and the number of the daughters increase their firm audits increase. If education level and ages decrease and the number of the daughters increase firm audit increase.

Key Words: Preschool, Child Rearing Attitudes, Locus of Control,

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	2
1.3. Alt Problemler.....	3
1.4. Amaç.....	3
1.5. Önem.....	3
1.6. Sınırlılıklar.....	5
1.7. Tanımlar.....	5
1.8. Kısaltmalar.....	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Çocuk.....	7
2.2. Aile.....	9
2.3. Disiplin.....	12
2.4. Anne Baba Tutumları.....	14
2.4.1. Baskıcı Anne Baba Tutumu.....	17
2.4.2. Aşırı Hoşgörülü Tutum.....	20
2.4.3. Tutarsız Anne Baba Tutumu.....	24
2.4.4. Hoşgörülü Anne Baba Tutumu.....	27
2.4.5. Aşırı Korumacı Anne Baba Tutumu.....	28
2.4.6. Çocuk Ayıran Anne Baba Tutumu.....	31
2.4.7. Reddeden Anne Baba Tutumu.....	32
2.4.8. İlgisiz Anne Baba Tutumu.....	33
2.5. Denetim Odağı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	35
2.5.1. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	39
2.6. Denetim Odağı (Kontrol Odağı).....	44
2.7. İç ve Dış Denetim Odaklı Bireyler.....	46

Sayfa

2.7.1. İç Denetim Odaklı Bireyler.....	47
2.7.2. Dış Denetim Odaklı Bireyler.....	50
3. KONUS İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA VE YAYINLAR	53
3.1. Anne-Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	53
3.2. Denetim Odağı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	62
4. YÖNTEM.....	66
4.1. Araştırmanın Modeli.....	66
4.2. Evren ve Örneklem.....	67
4.3. Veri Toplama Aşaması.....	67
4.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	68
4.3.2. Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ).....	68
4.3.3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI).....	70
4.4. Verilerin Analizi.....	72
5. BULGULAR VE YORUMLAR.....	73
5.1. Annelerin aşırı kontrolcü annelik tutumlarına, demografik özelliklerin ve denetim odağının etkisi.....	78
5.2. Annelerin demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumlarına, demografik özelliklerin ve denetim odağının etkisi.....	81
5.3. Annelerin ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarına, demografik özelliklerin ve denetim odağının etkisi.....	84
5.4. Annelerin karı koca geçimsizliği annelik tutumlarına, demografik özelliklerin ve denetim odağının etkisi.....	86
5.5. Annelerin sıkı denetim annelik tutumlarını, demografik özelliklerin ve denetim odağının etkisi.....	89
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
6.1. Sonuçlar.....	92
6.2. Öneriler.....	96
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler.....	96
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	97
KAYNAKÇA.....	98
EKLER.....	107
1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	107
2: ROTTER'İN İÇ-DIŞ DENETİM ODAĞI ÖLÇEĞİ (RİDDOÖ).....	108
3: AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU ÖLÇEĞİ (PARI).....	111

TABLolar LİSTESİ

TABLO	Sayfa
1. RİDDO Ölçeğinin Güvenirlik Analizi.....	70
2. PARI Ölçeğinin Her Bir Alt Ölçeği İçin Güvenirlik Analizi.....	71
3. Katılımcıların Yaş Dağılımı.....	73
4. Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı.....	74
5. Katılımcıların Meslek Dağılımı.....	74
6. Katılımcıların Gelir Durumu Dağılımı.....	75
7. Katılımcıların Medeni Hal Durumu Dağılımı.....	76
8. Katılımcıların Sahip Olduğu Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	76
9. Katılımcıların Sahip Olduğu Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	77
10. Katılımcıların Anaokuluna Gönderilen Çocuk Sayısı Dağılımı.....	78
11. RİDDO Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri.....	79
12. PARI1 Aşırı Kontrolcü Annelik Alt Boyutu Betimsel İstatistikler.....	79
13. PARI1 Aşırı Kontrolcü Annelik Alt Boyutu ve Faktörler Korelasyon Tablosu.....	79
14. PARI1 Aşırı Kontrolcü Annelik Alt Boyutu Regresyon Sonucu.....	80
15. PARI2 Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu Betimsel İstatistikler.....	81
16. PARI2 Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu ve Faktörler Korelasyon Tablosu.....	82
17. PARI2 Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu Regresyon Sonucu	83
18. PARI3 Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu Betimsel İstatistikler.....	84
19. PARI3 Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu ve Faktörler Korelasyon Tablosu.....	84
20. PARI3 Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu Regresyon Sonucu.....	85
21. PARI4 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Betimsel İstatistikler.....	86

TABLÖLAR LİSTESİ - devam

TABLO	Sayfa
22. PARI4 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu ve Faktörler Korelasyon Tablosu.....	87
23. PARI4 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Regresyon Sonucu.....	88
24. PARI5 Artık Boyut ya da Sıkı Denetim Alt Boyutu Betimsel İstatistikler.....	89
25. PARI5 Artık Boyut ya da Sıkı Denetim Alt Boyutu ve Faktörler Korelasyon Tablosu.....	89
26. PARI5 Artık Boyut ya da Sıkı Denetim Alt Boyutu Regresyon Sonucu.....	90

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, amaç, önem, varsayımlar ve sınırlılıklar hakkında bilgiler yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Çocukların çevresindeki insanlarla kurmuş olduğu iletişim ve geçirdiği yaşantılar birçok yönden gelişimini etkilemektedir. Bireyin en yakın çevresi ailesi olduğuna göre ailenin çocuğa karşı olan tutumu onun ileride oluşturacağı kişilik yapısını da etkileyecektir. Çocuğun birçok davranışının temelinde ailenin davranış izleri bulunmaktadır. Bu izlerin pozitif yönde olması halinde çocuğa geri dönüşü pozitif olurken, aksi durumda çocuğa geri dönüşü pozitif yönde olamamaktadır. Bu nedenle ailelerin dünya görüşleri, değer yargıları ve inançları çocuğa olduğu gibi yansır. Çocuklarına sağlıklı bir model oluşturamayan aileler, çocuklarının karakter yapılarının yanlış şekillenmesine sebep olacaklardır (Yavuzer, 1993: 115).

Anne - baba - çocuk üçgenindeki sorunların ana noktası çoğu zaman anne-babadır. Anne - babanın, çocuklarına davranış tutumlarının sağlıklı olması onların kendileriyle barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi-saygı içerisinde olmalarına bağlıdır (Yavuzer, 1995a: 27).

Çocuğa en yakın olan yetişkinlerin tutumları çok önemlidir. Yetişkinin çocukla ve çevresine karşı tutum ve davranışları, ailedeki disiplin anlayışını

oluşturur. Dünyada var olan aile sayısı kadar farklı çocuk yetiştirme tutumundan söz edilebilir (Oktay, 2005: 181).

Anneler duygularını ve düşüncelerini çocuklarının doğumlarından başlayarak çocuk yetiştirme tutumlarıyla göstermektedirler. Annenin çocuk üzerindeki etkisinin önemli olduğu okulöncesi dönemde, daha sağlıklı bireylerin yetişmesi ve annelerin çocuk yetiştirme eğitimine yönelik katkı sağlayabilmek için annelerin çocuklarına olan tutumlarını etkileyen nedenlerin incelenmesi gerekmektedir. Annelerin, sahip oldukları çocuk sayısı, mesleği, yaşı, gelir durumu gibi demografik özelliklerin ve annelerin denetim odağı türünün çocuklarını yetiştirirken farklı tutumlar göstereceği düşünülmektedir. Bu nedenle, annelerden yaş, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, medeni durumu, sahip oldukları kız ve erkek çocuk sayısı, anasınıfına göndermiş olduğu çocuk sayısı gibi demografik bilgiler toplanmalı ve elde edilen demografik bilgilerle, denetim odağı türü ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiye bakılması gerekmektedir. Bu amaçla, çalışma kapsamında, “çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarına demografik değişkenlerin ve denetim odağının etkisi” araştırma konusu olarak seçilmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmada; “Okulöncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile demografik değişkenlerin ve denetim odağı arasında ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri şu şekilde sıralanmıştır:

Annelerin eğitimi, yaşı, mesleği, medeni durumu, sahip olduğu erkek çocuk sayısı, sahip olduğu kız çocuk sayısı, anasınıfına gönderdiği çocuk sayısı, geliri ve sahip oldukları denetim odağı ile;

1. Aşırı kontrolcü annelik tutumlarını,
2. Demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumlarını,
3. Ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarını,
4. Karı koca geçimsizliği annelik tutumlarını,
5. Sıkı denetim annelik tutumlarını

arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. Amaç

Bu çalışmada annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarına demografik değişkenlerin ve denetim odağının etkisini belirlemek amaçlanmıştır.

1.5. Önem

İyi bir ustanın çırağına sanatını öğretirken bağlı kaldığı ilkeler iyi bir eğitimde de geçerlidir. Usta, çırağına işi kolayından başlayarak öğretir. Öğretimini ondaki gelişim hızına göre ayarlar. Yavaş yavaş sorumluluk verir.

Başarısını destekler yanlışlarını düzeltir. Ona yanılma payı bırakır. Beğenildiğini gören çırak da ustasına benzemek ve ona yetişmek için yeteneğini ve çabasını ortaya koyar (Yörükoğlu, 2003: 195). Usta çırak ilişkisinde olduğu gibi aile-çocuk ilişkisi içerisinde de aynı durum söz konusudur. Aile çocuğa olan davranış tutumları ile ona kılavuzluk eder.

Ailelerin çocuklarında olmasını istedikleri davranışların kazanımında, özdenetim yetisine sahip, duygu ve düşüncelerini ifade edebilen ve atılgan bireyler olmalarını sağlayabilmek için ilk olarak çocuklarını iyi tanımaları ve onlarla sağlıklı iletişim kurabilmeleri gerekmektedir (Yavuzer, 1993: 115).

Ailelerin çocuklarına uyguladıkları yetiştirme tutumlarında sahip oldukları çocuk sayısı, mesleği, yaşı, gelir durumu gibi demografik özelliklerin yanı sıra denetim odağı türüne göre de farklılık göstereceği düşünülmektedir.

Ailelerin daha sağlıklı bireyler yetiştirebilmesi için aile tutumlarını etkileyen etmenleri ortaya çıkarmak ve bu etmenlerin birbirleriyle ilişkisini ele almak gerekmektedir.

Sağlıklı bireylerin oluşması için, sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkisi kurulmalıdır. Anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının nelerden etkilendiği konusunda, ailelerin bilgisinin artması ailenin sağlıklı gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmadan elde edilen verilerle aile tutumlarına etki eden etmenlerin ortaya çıkması beklenmektedir. Anne babalara, eğitimcilere, konuyla ilgili araştırmacılara kaynak oluşturması bakımından ışık tutacağı umulmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

- Bu çalışma, Söke ilçe merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören 5-6 yaş grubu çocukların toplam 342 annesi ile sınırlıdır. Belde ve köydeki anneler araştırma kapsamında değildir.

- Araştırma, Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ), Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI) ve Kişisel Bilgi Formundan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Denetim Odağı (Kontrol Odağı): "Rotter'a göre, denetim odağı kişinin iyi ya da kötü, kendisini etkileyen olayları kendi yetenek, özellik ve davranışlarının sonuçları ya da şans, kader, talih ve güçlü başkaları gibi kendisi dışındaki güçlerin işi olarak algılaması eğilimidir. Rotter pek çok kişinin iki belirgin kontrol eğilimi (iç ve dış denetim) gösterdiğini söylemektedir" (Dönmez, 1987: 259).

İç Denetim: "Birey olayların sorumlusu olarak kendini görür ve sonuçlarını büyük ölçüde kendi davranış ve özelliklerine bağlı olarak algılayorsa buna iç denetim denir" (Dönmez, 1985b: 4-5).

Dış Denetim: "Birey karşılaştığı sonuçların ya da başına gelen olayların sorumlusunu kendi dışındaki (çevre, aile...) güçlerde görürse buna dış denetim denir" (Dönmez, 1985b: 4-5).

1.8. Kısaltmalar

RİDDOÖ (RİDKOÖ) : Rotter İç Dış Denetim Odağı Ölçeği

PARI : Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk, aile, disiplin, anne baba tutumları, denetim odağı ile ilgili kuramsal açıklamalar, denetim odağı, iç ve dış denetim odaklı bireyler hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.1. Çocuk

Gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttıştır. Çocukluğun yaş sınırı belirsizdir. Yasalar çocukluğun bitimini farklı belirtmişlerdir (Yörükoğlu, 1997: 13).

Çocuğun doğumu ile birlikte kendisine ait bir psikolojik yaşam oluşur. Psikolojik yaşamının farklılık ve karmaşıklığında çocuk, kendi özelliğini ve yeganeliğini bulur. Bu öz iç çocuk olarak adlandırılır. Eğer anne baba çocuğun özünü besler, geliştirir ve yardımcı olursa iç çocuk sağlıklı gelişir. Her insanın içinde bir iç çocuk ve bir iç anne baba vardır ve bunlar birbirleriyle iletişim içindedirler. Eğer çocuk sağlıklı bir gelişim ortamında büyümüşse iç çocuk ile iç anne baba arasındaki iletişim karşılıklı saygıya ve sevgiye dayanır. Her iki taraf birbirini dinler ve birbirlerinin isteklerini ciddiye alarak bir denge kurarlar. Eğer çocuk sağlıklı bir gelişim ortamında büyümemişse iç çocuk ile iç anne baba arasındaki iletişim karşılıklı saygı ve sevgiye dayanmaz. İç anne baba, iç çocuğu baskısı altına almışsa çocuğu neredeyse yok sayar. Ya da iç çocuk, iç

anne babanın denetiminden çıkmışsa iç anne babayı yok sayar. Her iki durum da sağlıklı bir psikolojik yaşam şeklidir (Cüceloğlu, 2011: 50).

Bireysel farklılıklar nedeniyle her çocuk ayrı bir dünyadır. Bu bağlamda çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimini doğru yönlendirmek anne babaların en önemli görevlerinin başında gelmektedir. Çocuğun kişiliğinin oluşumunda genetik özelliklerinin yanı sıra çevre de önemlidir. Çevresel koşulların düzenlenmesinde anne ve babanın payı oldukça fazladır. Nasıl ki bir bitki, tohum ne denli iyi olursa olsun verimli bir ortam olmadan gelişemezse, bir çocuk da ortamın elverişli olmadığı durumlarda yeterince gelişemez. Yakınlarının fazla hoşgörülerini sonucunda, çekingen bir kişiliğe sahip olan bir çocuk, gençliğinde gerçek kişiliğine ulaşamayabilir. Aynı şekilde yetişkinliğinde de mutlu kişiliğine kavuşamayabilir. Anne veya babası tarafından azarlanan, çevresindekilerin aşırı sertlikleri karşısında küçültülen çocuk ise sevilmemesinin nedenini önemsizliğinde ve değersizliğinde görmektedir (Usta, 2004: 1-7).

Ömür boyu sürececek tavır ve alışkanlıkların oluşumunda en önemli dönem ilk 6 yıldır. Anne babaların çocuklarıyla okula başlamadan önce kuracakları ilişki ömür boyu sürececek olan ilişki biçimlerini belirler (Dodson, 2000: 229). Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalara göre, çocuğun ilk 5 yılının duyuşsal gelişimi ve kişiliğinin gelişim açısından en önemli dönem olduğu kanıtlanmıştır. Ortaya çıkarılan bir diğer gerçekte bu 5 yılın çocuğun zeka gelişiminde de aynı derecede önem taşıdığıdır (Dodson, 2000: 198). Çocukların zekalarının %50' si 4 yaşına kadar oluşur. Bu nedenle imkansızlıklar içinde büyüyen çocuklar orta halli ailelerin çocuklarına oranla daha düşük bir zeka derecesinde okula başlamak zorunda kalabilir. İmkansızlıklar içinde büyüyen yoksul çocuklar,

küçükken yeterince zeka uyarısı görmedikleri için, bütün öğrenim dönemi boyunca öteki çocuklara yetişemeyebilir (Dodson, 2000: 199).

Yaşam, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik olarak üç çağa ayrılırsa, her çağın eksikliği bir sonraki çağı etkiler. Çocuklukta yaşanan olumsuzluklar özellikle duygusal beyin katmanlarında ve daha çok bilinçdışında onarılmaz izler bırakmaktadır. Bu izler daha sonraki yetişkin yaşamında tüm tutum ve davranışları yönlendirmekte ve denetlemektedir. Aileler çocuklarını yetiştirirken kendilerine göre değil çağa göre yetiştirmelidirler. Çocukluğunu yaşamasına izin vermeyen ailelerin çocuklarında, yaşayamadıklarının özlemi hep kalacaktır. Yani aileler, çocuklarının çocukluk çağını, oyun çağını yaşatmalıdırlar. Onlara her yönüyle değer verilmesi, kişilik haklarına saygılı olunması, onlara söz hakkı verilmesi, sevildiklerinin hissettirilmesi, onlara zaman ayrılması ve güven duygusu aşılması çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimleri açısından önem taşımaktadır (Usta, 2004: 10).

2.2. Aile

Biyolojik ve toplumsal birey olarak aile aynı zamanda içinde yaşadığımız toplumsal çevrenin en küçük üyesidir. Aile geliştirmekte olan çocuğun, içinde bulunduğu çevreye ve topluma geçişini sağlayan bir köprü görevini görür, önemli bir sosyal deneme alanıdır. Çocuğun çevresinde akrabalar, komşular, ailesi ve arkadaşları yer alır. Çocuğun topluma uymasındaki asıl görevi üstlenen kişi ailedir (Wechselberg & Puyn, 1993: 13).

Anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile yapısı, anne babalarını köyde bırakıp kentlere göçen yeni kuşak gençleri tarafından oluşturuldu. Geleneksel

geniş aileden, çekirdek aileye geçiş kaçınılmaz bir sondu. Bu değişimin olumlu sonuçlarının yanı sıra olumsuz sonuçlar da doğurduğu söylenebilir. Olumlu yönler olarak, çekirdek ailede akrabalarla bir arada oturma derdi yoktur. Rahat rahat konuşup gerekirse tartışılabilen ve kimse karışmadan anlaşmaya varılabilen en uygun yuva tipidir. Aile bireyleri büyükler ne der diye çekinmeden gezip eğlenebilir, eve konuk çağırabilir, kararlar alabilir ve çocuklarını diledikleri gibi yetiştirebilirler. Olumsuz yönler olarak, anne çalışıyorsa çocuk bakımı sorun olabilir. Ailedeki bireylerden biri hastalanınca evin düzeni bozulur. Geniş ailedeki gibi dayanıma ve destek yoktur. Baba işsiz kaldığında aile sarsılır, oysa geniş ailede pişen aştan herkese pay düşer (Yörükoğlu, 1997: 48-49).

Ailenin çocuğa sağladıkları; beslenme, bakılma, korunma, sevilme ve eğitilmedir. Anne ve baba severek, özenle bakarak çocuğa güven ortamını sunarlar ve sağlıklı büyümesini sağlarlar. Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahnedir. Çocuk bu sahnede, insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. Her ailenin yazılı olmayan bir yasası, herkesin uyması gereken bir iç tüzüğü olduğu söylenebilir. Bu özel yasalar aileye bir başka kişilik, bir kimlik oluşturur (Yörükoğlu, 2003: 127). İyi bir aile ortamında yetişen çocuklar sağlıklı büyürler. Bu nedenle eşler arasında sevgi ve hoşgörü olmalıdır. Hatta ünlü bir söz babalara şöyle seslenmektedir: “Çocuklarınıza yapacağınız en büyük iyilik; onların annelerini daha çok sevmenizdir.” Bu noktaya dikkat edilirse, ailelerin mutlulukları daim olacaktır (Usta, 2004: 11). Çocuk yetiştirme sadece mekanik bir iş değil, aynı zamanda bir sanattır. Pestalozzi, çocuk eğitimini çiçek yetiştirmeye benzetmiştir. Yetiştirici, toprağı kazıp tohumu eker. Filizlenmesi için gerekli koşulları sağlar ve bekler. Yeşeren

bitkiyi kötü dış etkilerden korur. Zamanında sular, gübreler, toprağı çapalar, asalak otları ayıklar. Kısacası bitkisine sevgi ve özenle bakar. Ama ne çok dokunup örseler, ne de başıboş bırakıp kurutur. Çocuk yetiştirmek de bir bakıma bu kadar sade ama beceri isteyen bir iştir (Yörükoğlu, 2003: 173).

En küçük toplumsal kurum olan aileye, görevleri yönünden 3 değişik açıdan bakılabilir:

- Eşlerin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılayan yasal bir birliktir.
- Ortak amacı, çıkarları, inançları, kuralları olan bir insan kümesidir.
- Çocukların beslenip, bakıldığı ve eğitildiği bir ortamdır (Yörükoğlu, 2003: 125).

Günümüz modern toplumda çocuğun anne babanın eğitimini aşan bir eğitimden geçmesi, çocuğa anne babayı geçme şansını tanır. Anne baba da çocuğunun bir gün kendisini geçeceğini bilir ve bu durum ailenin otoritesini önemli ölçüde kırar. Demek ki, eğitimle demokratikleşme birlikte ortaya çıkmaktadır. Artık çocuğun aileye uyum sağlamasından çok, aile çocuğa uyum sağlama yollarını aramaktadır (Portakal, 1994: 81).

Sağlıklı bireyler yetiştirmek isteyen anne babaların çocuklarıyla kuracakları iletişim ortamı önemlidir. Bu da, anne babaların susmayı öğrenip çocuklarını dinlemeleri ile mümkündür. Yani çocuklarla ilişki kurabilmenin en iyi yolu önce çocuğu duymak, dinlemek ve dediğini anlamaya çalışmaktır. Oysa çoğunlukla anne ve baba, çocuklarıyla olan diyaloglarında şu tepki biçimlerini sergilerler (Yavuzer, 1995: 113).

- Suçlama (Sen her zaman konuşursun zaten).
- Emir (Hemen yerine otur).

- Tercih etme (Aynı hareketi bir kez daha yaparsan okul bitince cezaya kalırsın).
- Eleştirme (Daha iyisini yapmalısın).
- Uyarma (Son kez hatırlatıyorum).
- Güven verme (Senin bunu daha iyi yapacağına inanıyorum).
- Utandırma (Şımarık çocuk).
- Sözlü anlatım (Birisini rahatsız etmek iyi bir davranış değildir).
- Yargılama (Kitaplar yazmak için değil, okumak içindir).

Tüm bu sözler, çocuğun kendisini suçlu hissetmesine neden olur. Ayrıca sevilmediğini ve anne babanın adil olmadığını düşünür. Sert tepkiler vermesine ve karşı çıkmasına neden olduğu gibi kendisini yetersiz hissedip özsaygısını da yitirmesine de yol açar (Yavuzer, 1995: 113). Çocuklar bu dünyaya gelmeyi kendileri tercih etmediler. O halde aileler onlara daha saygılı davranmalıdırlar. Ailelerin kendi kırgınlıklarını ve iç çekişmelerinin sonuçlarını çocuklara çıkartmamaları gerekir (Söylemez, 2003: 140).

2.3. Disiplin

Disiplinin pek çok tanımı vardır. Bu tanımların ortak noktası disiplinin, kuralların bozulması ile ilişkilendirilmesidir. Basit anlamda disiplin, bireyin yaşadığı toplumdaki kurallara uymasıdır. Disipline bu bakış açısıyla bakılırsa disiplini sağlama yöntemi olarak ceza, baskı ve korku kavramları kullanılmaktadır. Hatta dayak, azar, mahrum etme, alay, tehdit vb. uygulamalar da görülebilir (Oktay, 2005: 181). Disiplin ve cezalandırma benzer ifade edilse

de disiplin, davranış değişikliği oluşturmak için kullanılan yöntemlerin tümünü içerir. Ceza ise bir davranışı azaltmak için yapılan spesifik bir işlemdir (Özmert, 2006: 270). Ortak görüş olarak disiplinin tanımı "Kişinin kendi kendisiyle ve çevresiyle uyumlu bir yaşam sürdürmesi" olarak tanımlanabilir (Oktay, 2005: 181). Kişinin kendisi ve çevresiyle uyumlu yaşayabilmesi için empati kurabilmesi gerekmektedir. Empati yani başkalarının duygularını anlama ve kabul etme yoksunluğu halinde şiddet ve istismar yaygın olarak gözlenmektedir (Özmert, 2006: 269).

Etkili bir disiplin sisteminin üç temel bileşeni vardır (Özmert, 2006: 270);

- Olumlu ve destekleyici bir anne/baba-çocuk ilişkisi içinde bir öğrenme ortamı,
- İstenilen davranışları öğretme ve güçlendiren sistemik öğretim,
- İstenmeyen davranışları azaltmak ve ortadan kaldırmak için oluşturulmuş bir strateji

Çocuğa en yakın olan yetişkinlerin tutumları çok önemlidir. Yetişkinin çocukla ve çevresine karşı tutum ve davranışları, ailedeki disiplin anlayışını oluşturur. Dünyada var olan aile sayısı kadar farklı çocuk yetiştirme tutumundan söz edilebilir (Oktay, 2005: 181). Çocuğun sahip olduğu sorumluluklarıyla yaşantısındaki hareketlerinin, doğal ve sosyal sonuçlarını kabul etmesi olan disiplin, tutarlılık ve esneklik gibi iki zıt kavramı içerir. Bir yandan kurallar tutarlı bir şekilde verilirken, diğer yandan ise katı bir şekilde uygulanan kararlar mutsuzluğun oluşumuna neden olabilir. Çocuklar bazen ailesinin esnek davranmasını beklerler. Örneğin okulöncesi çocuğu kazağını asmayı unutabilir. Böyle durumlarda anne babanın esnek olmaya ihtiyacı vardır. Esneklik ve

hoşgörü kabul ve sevgi kavramlarını da beraberinde getirir. Sevgi, güven duygusunu barındırır. Sevgi ve güvene bağlı kabul edilme arzusu, çocuğun davranışlarını şekillendirmede etkili bir silahtır. Sevilen ve kişiliğine sayęı duyulan çocuk diğer insanları sever ve onlara sayęı duyar. Bۆylelikle sevgi ve sayęı çocukların gelişimlerinde disiplinin temelini oluşturur (Yavuzer, 1998: 92).

2.4. Anne Baba Tutumları

Ailelerin çocuklarını yetiştirme tutumları, içinde yaşadıkları sosyokültürel ortamı önemli ölçüde yansıtmaktadır. Asya kültüründeki aile yapısı incelendiğinde, çocuk yetiştirme tutumlarının aile yapısından etkilendiği görölmektedir. Geleneksel Asya ailelerinde bireyin kendisinden daha çok aile daha önemlidir. Aile, çocuğun yaşamının ana noktası olması sebebiyle ailenin taşıdığı değer, birliği, beraberliği, dayanışmayı ve ikili ilişkileri güçlendirmektedir. Asya kültüründe sorumluluk ve görev bilinci ile yetişen çocuk, kendini ailenin ve toplumun ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirir, ailenin refahını ve uyumunu sağlar. Aile odaklı yetişen çocuk, yetişkinliğinde başkalarına bağımlı olmasına yol açmaktadır (Aksoy, Kılıç ve Gözün Kahraman, 2009: 18-19).

Okulöncesi dönemini diğer yaşam evrelerinden ayıran en belirgin özellik, bu çağdaki çocuğun daha fazla sevgi ve ilgiye ihtiyaç duyduğudur. Çocuğun ihtiyacı olan bu sevgi ve ilgiyi verebilecek en iyi yapı ise kendi ailesidir. Bu nedenle en büyük görev aileye düşmektedir. Ailenin gücü eşlerin karşılıklı ilişkisine dayanır. Bu çocuğun gelişmesinde temel etkidir. Başlangıçta çocuk

sadece annesi yoluyla hissederken, zamanla çocuk, bu ilişkinin farkına varır (Yavuzer, 1984: 354).

Aileler, iyi anne baba olmanın çocukların tüm sorunlarını çözmek, davranışları şekillendirmek, hep haklı olmak, tüm soruları yanıtlamak, başarısızlıkların yanı sıra her şeyin sorumluluğunu taşımak, tüm kararları almak, kısaca (süper anne baba) olmak demektir gibi, yanlış bir inanişin altında ezilirler (Gordon, 2005: 48). Çocukların da anne babaların da hakları vardır. Çocuklardan nasıl ideal çocuklar olmaları beklenemezse, ailelerin de kusursuz anne babalar olmaları beklenemez. Çocuk yetiştirme konusunda verilen öğütleri birebir uygulayamayan aileler kendilerini suçlamamalıdır. Kendini çocukları için feda eden anne, çocuklarına iyilik etmiyordur. Çocukla en iyi ilişki kurmanın yolu anne babanın içinde saklı olan çocuksu yanı canlandırmaktır (Dodson, 2000: 231).

Anne babaların tutumlarını etkileyen başlıca faktörler şöyle sıralanabilir:

- 1) Anne babanın zihninde çocuk doğmadan hayali bir çocuk kavramının oluşması ve doğan çocuğun beklentilerini karşılayamaması durumunda ailede reddetme duygusunun gelişmesidir.
- 2) Toplumun kültürel değerleri etkilidir.
- 3) Görevlerini yerine getirdiğini düşünen ve ebeveyn olmaktan mutlu olan anne babaların çocuklarına olan davranışları ile, çocuklarını nasıl yetiştireceğini bilemeyen kendilerini yetersiz hisseden anne babalara oranla daha başarılı ve olumludurlar.

- 4) Çocuklarının sayı, cinsiyet ve kişilik özelliklerinden memnun olan anne babalar, memnun olmayanlara oranla daha sağlıklı davranışlara sahiptir.
- 5) Anne babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri şimdiki tutumlarında etkilidir.
- 6) Eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı gösterilen davranışları etkiler (Yavuzer, 1985: 150).

Anne baba tutumlarının en belirgin 2 özelliği duygusal ilişki boyutu ve denetim boyutudur. Duygusal ilişki boyutu çocuğu merkeze alan kabul edici tutumdan, reddedici tutuma kadar uzanan, denetim boyutu da kısıtlayıcı tutumdan hoşgörölü tutuma kadar geniş bir alanı kapsar. Çocuk, anne babanın sevgisine kaybetmekten korktuğu için, onayını alma konusunda isteklidir. Bu nedenle çocuğu sağlıklı bir etkileşim ortamında çocuğu yönlendirirken sert disiplin kurallarına başvurmaya gerek yoktur (Yavuzer, 1995: 121). Kendisine iyi davranan ve sağlıklı büyüyen bir çocuk kötü davranışlar göstermez. Sorunlar çocuktan önce yetişkinlerde aranmalıdır. Bu nedenle çocuğun yanlış bir davranışını düzeltmek için önce anne ya da babanın yanlış davranışını değiştirmek gerekir (Portakal, 1994: 188).

Çocukların gelişmesinde olumlu ve olumsuz etkileri olan anne, baba tutumları aşağıdaki başlıklarda gruplandırılabilir.

2.4.1. Baskıcı Anne Baba Tutumu

Baskıcı anne baba modelinde, çocuğa söz hakkı tanınmaz, kararı anne babalar verir ve bu kararlara çocuğun koşulsuz uyulması istenir. Uygulanan bu kararların bir açıklaması yoktur veya bu açıklama çocuğa belirtilmez. Kararlara uymayan çocuklar ise cezalandırılmalıdır düşüncesi hakimdir. Çocuk yanlış yapması korkusu yüzünden sürekli tedirgindir. Yaratıcılığı engellenen ve sürekli eleştirilen bu çocukta, sık sık ağlama nöbetleri görülebilir. Sürekli yetersizliği vurgulanan çocuğun kendine güven duygusu zayıftır (Tuzcuoğlu, 2004: 32-33).

Çocuklarına karşı katı kurallar koyan, onların kendilerini ifade etmelerine izin vermeyen ve çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlı olmayan baskıcı anne babalar, arkadaş desteğini de önemsemediğinden arkadaş gruplarıyla ilişkilerini sınırlandırabilmektedir. Bu nedenle de uygun sosyal becerileri kazanmakta, kendisine ve çevresine güven geliştirmekte zorlanmaktadır (Çeçen, 2008: 425). Çevresiyle ilişkisine engel olmasının bir nedeni olarak, anne babaların yaşlandıklarında çocuklarının yanında olmasını istemeleridir. Her zaman çocuğun anne babaya bağlı kalmasını ve söz dinlemesini isterler. Yaşlılıktan ve yalnızlıktan korkan bazı anneler, erkek çocuklarını özellikle kendilerine bağlamak isterler. Bunun sonucunda çocuk ailelerin yakınlığından bunalır ki biran önce kaçıp bağımsızlığına kavuşma düşüncesi geliştirir (Portakal, 1994: 189).

Baskıcı eğitim veren ana baba, çocuğu kendi yarattığı bir kalıba göre yoğurmak ister. Çocuk sürekli bir denetimdedir. En küçük yanlış ve yaramazlığı gözden kaçmaz, hemen fark edilir ve düzeltilir. Çocuğun kurallara sıkı sıkı

uyuması istenir. Çalışması, oynaması, yatması, saatli ve düzenlidir. Anne baba sözünden hiç dışarı çıkmamalı, tartışmamalı ve hiç karşı gelmemelidir. Koşullar ne olursa olsun, anne babaya boyun eğmelidir. Annenin aldığını giymeli, onun seçtiği arkadaşla oynamalıdır. Duygularına ve isteklerine önem verilmediğini düşünerek bunları içinde tutar. Aile içi ilişki gergindir. Oyunda birkaç dakika gecikerek eve gelme, üstünü kirletmek, yemeğin son lokmasına kadar yememek, zamanında yatağa girmemek büyük sorun olur (Yörükoğlu, 2003: 199). Anne babadan birisinin ya da her ikisinin baskısı altında kalan çocuk nazik, dürüst ve dikkatli davranırsa da çekingen, başkaların etkisinde kolay kalabilir. Aşırı hassas bir kişiliğe sahip olmasının yanı sıra. İsyankar, tavır ve davranışlarla birlikte, aşağılık duygusu da gelişebilir (Yavuzer, 1985: 154). Soğuk, katı ve çok sayıda kurala uymak için zorlayan, uymadıklarında cezalandıran anne babaların çocukları, otoritenin yani anne babasının onları reddetmesinden korkarlar. Kinci bir özellik geliştirebilirler, hatta suça yönelebilirler. Okuldan, evden kaçabilir, saldırgan davranışlarda bulunabilirler (Whirter, Voltan Acar, 2005: 88-90).

Anne babaların çocuklarına hükmetme isteğinin nedeni olarak kendi anne babalarının da onlara aynı şeyi yapması olabilmektedir. Çocukları da onlardan aynı şeyi öğrenir. Çocuklar oyunları esnasında anne babalarının kendilerine davrandığı gibi oyuncak bebeklerine davranırlar. Psikologlar, anne babanın çocuğa nasıl davrandığını öğrenebilmek için çocuğun bebekleriyle oynamasını izlerler. Çocuk, anne rolündeyken bebeğine ceza veriyor ve baskıcı davranıyorsa büyük olasılıkla kendi annesinden aynı davranışı görüyordur. Anne babalar kendi otoritelerini kullanarak çocuklarını denetim altında tutarken,

farkında olmadan çocuklarına kendinden küçüklere otoriter davranan bir insan modeli oluşturmaktadırlar (Gordon, 2001: 157-158).

Örneğin; Hayvanlara çeşitli öğretim yöntemlerinden hangisinin etkili olduğunu araştıran bir psikolog, beyaz farelerle deney yapıyor. Karmaşık yollardan oluşmuş bir labirentin ucuna yem koyuyor. Fareleri iki gruba ayırıyor. Birinci gruptaki fareleri psikolog kendisi yol göstererek yeme ulaştırıyor. İkinci gruptakiler ise yemi kendileri arayarak buluyorlar. Daha sonra bu iki grubu kendi başına labirente saldıgı zaman ikinci gruptaki fareler daha başarılı oluyor. Bu deney öğretimde uygulanan modern keşfetme yöntemine benziyor. Çocuklar da ezberle öğretilen bilgiler yerine kendi geliştirdikleri düşünce sonucundaki edindikleri bilgileri daha somut öğreniyorlar (Dodson, 2000: 156).

Her ailede anne babanın istekleriyle çocukların istekleri arasında bir çatışma yaşanır. Anne, baba ve çocuklar arasında geçen bu çatışmalar, belirli ve önceden bilinen bir seyir takip eder. Çocuk yanlış bir şeyler yapar. Anne baba aşağılayıcı bir tepki gösterir. Çocuk daha kötü bir yanıt verir, buna karşılık anne baba bağırarak büyük bir ceza verirler. Böylece çatışma uzar gider (Ginott, 1980: 27). Çatışma yalnızca çocuğun ya da anne babanın sorunundan kaynaklanmaz, ilişkide sorun vardır. Çatışma, ilişkideki gerçeğin ortaya çıktığı andır. Çatışma sırasında ilişkinin sağlığı sınanır. İlişki güçlenir ya da zayıflar. Çatışmalar ya insanları birbirinden uzaklaştırır ya da daha çok yakınlaştırır. Anne babalar çatışma çözümünü kazan kaybet olarak düşünürler. Çok katı mı olmalı, yoksa çok yumuşak mı? İkilemde kalırlar. Çocuklarıyla ilişkilerini bir güç gösterisi, yarışma olarak düşünen anne babalar kimin kazanacağını göstermeye çalışırlar, tam anlamıyla savaştadırlar. Anne babalar güç ve otoritelerini

kullanarak çocuğu bir Şey yapmaya her zorlayiŐlarında, onun kendini denetleme ve sorumluluk edinmeye öğrenme Şansını elinden aldıklarını bilmeliler (Gordon, 2001: 132-133).

Oğlunu küfür etmekten vazgeçirmek isteyen bir baba, oğlu büyüyüp güçleninceye kadar dayak atabilir. Çocuklar büyüdükçe, cezadan kaçmanın yollarını öğrendikçe anne babalar güçlerini kaybederler. Çocukları genç olan aile bireyleri, denetimi kendi elinde tutabilmek için yeteri kadar Őiddetli ve caydırıcı ceza bulmakta zorlanır. Pek çok anne baba, "Jan eskiden çok uslu bir çocuktur, ama büyüdükçe onu denetleyemez olduk." diye kendilerini ifade ederler. Aslında bu anne babalar çocuklarını nasıl etkileyeceklerini hiçbir zaman öğrenmedikleri için Őimdi kendilerini yetersiz hissetmektedirler. Çocukları denetlemek ve etkilemek arasında fark olduğunu öğrenememiŐlerdir (Gordon, 2002: 28).

2.4.2. AŞırı Hoşgörölü Tutum

Çocuk merkezli bu tür ailelerde çocuğun yaptığı her Şey hoş görölür. Çocukların isteklerini, istedikleri zaman yapmalarına izin verilince, çocuklar ailelerin gereksinimlerini önemsemezler ve yapmaları gereken görevleri reddederler. Burada gerçekten kaybeden anne babaların kendilerini kırgın, kızgın ve mutsuz hissetmeleri doğaldır. AŞırı hoşgörölü ailelerin çocukları, davranış biçimlerinden suçluluk duyabilir, sevilmedikleri hissine kapılabilirler. Anne babaların ve öğretmenlerin sevgisine nail olmak, bencil ve düşüncesiz davranan bu çocuklar için kolay değildir. Çocuklar arkadaşlık kurmakta da

zorluk çekerler. Arkadaşlarıyla birlikteyken de kendi istedikleri davranmak isterler ve o zaman da arkadaşları onlara iyi davranmaz (Gordon, 2002: 222).

Çocuklara söz geçiremeyip onlara boyun eğen anne babalar, evde onların egemenliğini kabullenen kişilerdir. Bu tip ailelerde, çocuk anne babaya hükmeder ve onlara çok az saygı gösterir. Zamanla ev dışındaki kimselere de hükmetmenin yollarını arar (Yavuzer, 1985: 155). Çocuklarının sevgisini kaybetmek korkusuyla hiçbir şey yasaklamaya cesaret edemeyen anne babalar çocuklar tarafından acımasızca harcanırlar. Pek çok çocuk sevgisine mahrum bırakarak annesini korkutmayı öğrenmiştir. İlginç olan çocuğun tehdidi değil, anne babanın bundan korkmasıdır. Bazı anne babalar çocuklarının "Seni hiç sevmeyeceğim, eğer dediğimi yapmazsan." ile başlayan sözlerinden etkilenip çocuklarını yatıştırmak için aşırı hoşgörölü davranırlar. Aşırı hoşgörölülük hoş gitmeyen davranışların yapılmasına müsaade etmektir. Aşırı hoşgörölü davranmak, endişeli ve karşılanması güç isteklerin çoğalmasına yol açar (Ginott, 1980: 75).

Disiplin yok denecek ölçüdedir. "Çocuktur yapar! O daha çocuk, ne bilsin!" denerek olumsuz davranışlar aşırı hoşgörölüyle karşılanır. Çocuk, bile bile kırıp dökse de, anne babadan belirli bir tepki görmez. Çocuğa sayısız haklar tanınmıştır, fakat nerede duracağı belirlenmemiştir. Doğru ve yanlış öğretilse de uygulama ve denetleme düzensizdir. Çocuğa verilen cezalar yetersiz kalır. Çocuk, cezanın ertelendiğini, unutulduğunu ya da geçiştirildiğini önceki deneyimlerinden öğrenmiştir. "Küserim ama, yalvarırım yapma, anneni seviyorsan dur!" gibi yalvarma yöntemiyle çocuk yola getirilmeye çalışılır. Aile de çocuk anne babadan çekineceği yerde, anne baba çocuktan çekinir

olmuştur. Çocuk dilediği gibi at oynatır. Çocuk elinde oyunca olan anne, ağlayarak kendini acındırmaya çalışır. Bu tutumla, çocukların bencil, sorumsuz ve şımarık yetişmesi doğaldır (Yörükoğlu, 2003: 200). Çocuk, diğerlerinin dikkatini çekmek ve kendisine hizmet edilmesini ister. Bu çocuklar, ev içinde ve dışında çok zayıf bir sosyal uyum gösterirler (Yavuzer, 1984: 12).

Çocuklarıyla baş etmede zorlanan anne babalar yapmacık olarak çocuklarını kabullenirler. Yapmacık kabullenmenin yan etkisi olarak uzun gelecekte anne baba çocuk arasındaki ilişkiye zarar vermesi söylenebilir. Çocuk karışık iletiler alınca, anne babasının dürüstlüğü konusunda kuşkuya kapılır. Ailesinin gerçek düşünceleri yerine başka şeyler söylediğini keşfeder. Sonuç olarak da anne babaya güvenmemeye başlar (Gordon, 2001: 24). Örneğin alışverişte arkadaşıyla karşılaşır konuşmaya başlayan anne, bu sırada çocuğunun bir şey istediğini fark etmemektedir. Çocuğunun isteğini hemen yerine getiremeyen anne, çocuk daha sonra sesini yükselterek isteğini tekrarladığında, hatta ağlayıp tepinmeye başladığında, annenin onu susturmak için isteğini yerine getirmesi, çocuğa farklı bir mesaj vermesine neden olacaktır. Ağladığı, haykırdığı zaman her dediği olacağı fikridir (Dodson, 2000: 157).

Aileler, çocuklarına sevgilerini göstermenin en iyi yolu olarak onları şımartmak olduğunu düşünür. Şımartılmış çocukta, anne babaya karşı aşırı bağlanma ve çaresizlik hissi oluşur. Çocukta insanları büyüleyip kendi çıkarları doğrultusunda kullanabildiği sürece her şeyin yolunda olduğu düşüncesi hakimdir. Şımartılmış çocuğu değiştirmek isteyen ailelerin tek alternatifi onu geri itme değildir. Zalimlik, çocukların, anne babalarından ayrı yaşayabilmeleri için

yeterli ve güvenli hissetmeyi öğrenmeleri yardımcı olmamaktadır (Nelsen, Lott ve Glenn, 2002: 444).

Çocuk, anne babaların rehberliğine ihtiyaç duymaktadırlar. Yaşamının ilk yıllarında anne babasından öğrenebileceği şeyleri en iyi anne babasının rehberliğinde öğrenebilir. Özgürlük, sorumsuzluk, başıboşluk, denetimsizlik ifade etmemektedir. Aksine özdenetim, içselleştirilmiş sorumlulukla ilgilidir. Bu nedenle özgürlük adı altında oluruna bırakmak hatalı olur (Söylemez, 2003: 140). Bazı çocuklar ailelerinin kuralları koymada ve uygulamada duygusal açıdan zorlandığını hisseden çocuklar ailelerin bu hislerini zekice kötüye kullanabilirler. Aileler kurallar sonrasında uzun soluklu açıklamalar yapmaya girişirler ve bu kuralları koyarken vicdan azabı çekerler. Kendilerini eleştiren anne babalar çocuğum haklı düşüncesine kapılarak ortaklaşa konulan kurallardan ve verdiği kararlardan vazgeçerler. Otoriter ve baskın anne baba olarak anılmak pek çok yetişkini huzursuz hisseder. Ama çocukların yönlendirilmesi ve bazen de durdurulması için açık ve kararlı insanlara ihtiyacı vardır (Rogge, 2001: 59).

Aşırı derecede hoşgörülü yetişen çocukların aileleri şu özellikleri gösterebilir (Önder, 2004: 111- 112):

1. Genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan aileler,
2. Güç çocuk sahibi olan aileler,
3. Kalabalık yetişkin ortamına sahip olan aileler,
4. Aşırı baskıcı bir aile ortamında yetişen ailenin tersi bir duruda çocuğunu yetiştirmek istemesiyle oluşan aileler,

5. Özgürlüğü bir değer olarak görüp çocuğa sınır koymayı olumsuz düşünen aileler,
6. Söz sahibinin çocuk olduğu aşırı kaygılı aileler,
7. Çocuklarına karşı kendilerine fazla sorumlu hissetmeyen aileler.

2.4.3. Tutarsız Anne Baba Tutumu

Tutarsız anne babalar, aşırı hoşgörülü tutum ile sert cezalandırma arasında gidip gelmektedir. Arada bocalayan anne babalar en yapacaklarını şaşırılmışlardır ve hiçbir şeyden emin değillerdir. Çocukları da o derece tutarsızdır. Bugün anne babaların en büyük sorunu, anne baba çocuk arasında çıkan çatışmaların yalnızca iki yöntemle çözülebileceğini sanmalarındır. Çocuklarını yetiştirirken bu iki yöntemden başkasını bilmezler. "Ben kazanayım sen kaybet" ve "Sen kazan ben kaybedeyim" yöntemlerinden ya birini seçerler ya da bu iki yöntem arasında bir türlü karar veremezler (Gordon, 2001: 11).

Disiplinin ne zaman, nerede uygulanacağı belirsizdir. Çocuk hangi davranışın nerede, ne zaman istenmediğini önceden kestiremez. Çocuk ailenin keyifli veya öfkeli oluşuna göre tutumunu ayarlamaya çalışır. Yani çocuk tutumun doğru veya yanlış olduğuna değil, ne zaman yaparsam cezadan kurtulurum diye düşünür (Yörükoğlu, 2003: 201). Tutarlı olmak, bir davranışa farklı zaman ve mekanlarda aynı tepkiyi vermektir. Çocuğun bir davranışına yalnızken kızıp, yalnız değilken 'ben sana öyle yapma demedim mi?' türünden farklı tepkilerin verilmesi çocukların tutarlı bir kişilik geliştirmesine engel olur. Anne babaların, keyifleri yerinde olduklarında, çocuklarının yaptıkları her türlü

davranışa gülümseyerek yaklaşırken, moralleri bozuk olduğu zamanlarda kızarak tepki veriyorlarsa, çocuklarının tutarlı kişilik gelişimlerine engel olurlar (Kalkınç, 2005: 55).

Tutarlı olmak insanlarda güven duygusunu yaratır. Güven duygusu, ihtiyacımız olan en temel duygulardan biridir. Tutarlı olmak, tahmini sonuçları bilmek, sık sık değişmemek, durumlara göre farklı davranışlar göstermemek insanları yormaz. Tutarlı insan dengelidir. Tutarlı aile de dengeli ailedir. Tutarsızlığın olduğu ailede belirsizlik söz konusudur ve belirsizlik herkes için yorucudur (Tuzcuoğlu, 2004: 66).

Kişinin temellerinin atıldığı küçük yaşlarda, çocuğun model aldığı anne babasının davranış ve sözleri arasındaki tutarlılık çok önemlidir. Örneğin, anneyi üzen bir olay yaşanmış ve annesi ağlamakta olan çocuk annesine neden ağladığını sorduğunda, annenin "Ağlamıyorum, gözüme toz kaçtı." yanıtı inandırıcı olmadığı gibi anne babasını model alan çocukta başkalarını bu şekilde kandırabileceği düşüncesine neden olacaktır (Tuzcuoğlu, 2004: 30-31).

Tutarsızlığın bazı biçimleri şunlardır (Whirter, Voltan Acar, 2005: 85-86):

1. Bazı zamanlarda izin verilen davranışlara, diğer zamanlarda izin verilmemesi,
 - Kapris olsun diye,
 - Anne babadan birinin yokluğunda,
 - Anne babanın psikolojik durumu değiştiği için,
 - Bazı yerlerde anne baba varken, diğer yerde anne baba olmamasında,

2. Çelişki varsa

- Çocuğa söylenenlerde,
- Çocuk diğerlerinin davranışlarında çelişki gördüğünde,
- Çocuk yaptıklarından dolayı ödüllendirildiğinde,
- Çocuk yaptığından ya da yapmadığından dolayı cezalandırıldığında,

3. Ödül ve cezaların örüntüsü

- Bir kez cezalandırılıp diğer zamanlarda tepki verilmediğinde,
- Bir davranış ödüllendirilip aynı davranış farklı zamanlarda cezalandırıldığında,
- Cezayla tehdit edip uygulanmadığında.

Çocuğun hem anne hem babasıyla ayrı ayrı çatışmaları varsa, ortada çözümlenmesi gereken bir sorun vardır ve herkes kendi başınadır. Hem anne hem babanın soruna bireysel olarak yaklaşmaları çok önemlidir. Her sorunda birlik olmaları veya aynı duyguları paylaşmaları beklenmez ve bu bazı durumlar dışında böyle olmalıdır. Sorunu çözenin en önemli maddesi anne babaların gerçekçi olmaları, kendi duygularını ve ihtiyaçlarını belirtebilmeleridir. Önemli olan bir diğer madde ise farklılıkların herkese uyan bir çözüm bulunana kadar tartışılıp konuşulmasıdır (Gordon, 1975: 317).

Büyükanne ve büyükbabalarının torunları ile ilişkileri farklıdır. Bazen torunlarına karşı hoşgörülle yaklaşırken bazen de kendi çocuklarına uygulamış oldukları katı eğitim tarzına devam ederler. Büyükanne ve büyükbabaları değiştirmeye kalkmak anlamsızdır. Çünkü onların kendileri için kabul ettikleri kendi deneyimleri vardır. Anne babalar, büyükanne büyükbabanın eğitimindeki olumlu olumsuz yanlarını kıyaslayabilecekleri konusunda çocuklarına

güvenmelidirler. Bu arada çocukların kişileri karşı karşıya getirme konusundaki çocukça arzular da yaşanması olasıdır. Bu çocukça oyunun kurallarını anlamlandırmayı bilen anne babalar kendi egemenliklerini sürdürebilir ve çocukları tarafından yönlendirilmekten kurtulabilirler (Rogge, 2001: 93).

2.4.4. Hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Anne babaların çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, bazı kısıtlamalar dışında çocukların isteklerini gerçekleştirmelerini izin vermeleri anlamına gelir (Yavuzer, 1984: 12). Hoşgörülü aile ortamında, kurallar önceden belirlenmiş, ne zaman ödül, ne zaman ceza alacağını çocuk tarafından bilinmektedir. Aile üyeleri birbirlerine sevgi ve saygı gösterir, güven duyarlar. Çocuklar anne baba ile eşit haklara sahip bireydirler ve kararlar tüm aile üyelerinin katılımıyla alınır. Bu ortamda yetişen çocuklar, dengeli, uyumlu, yaratıcı, kendine güvenen, risk almaktan korkmayan, başkaların özgürlüklere saygılı, yeni durumlara kolay uyum sağlayan, kendi haklarını koruyan, sorumluluklarını yerine getiren, çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilen, başkalarının haklarına saygı gösteren özelliklere sahiptir (Tuzcuoğlu, 2004: 42-43).

Bu gruba giren anne babalar ailedeki kurallar üzerine konuşur ve çocuğu bu konuda destekler. Çocuğun hoş karşılanmayan davranışların nedenleri olumlu bir şekilde açıklanır. Bu çocuklar faal, sosyal ve arkadaş canlısı olmaya mehillidirler. Yaratıcı, başarılı ve bağımsız tiplerdir (Whirter, Voltan Acar, 2005: 88-90). Yaratıcı bir çocuk içinde ne olduğunu görmek için kedinin kuyruğunu kesmek istediğinde, anne çocuğun bu merakını olağan karşılayabilir, fakat

kesme isteğini kesinlikle engellemelidir. Olaylar karşısında sınırlar çizmek gereklidir (Ginott, 1980: 76).

Hoşgörülü bir aile ortamı oluşturmak isteyen aileler, yapıcı eleştiri yapabilmelidir. Yapıcı eleştiri, çocuğun kişiliğine olumsuz sözler söylemek yerine neyin, nasıl yapılması gerektiğini söylemektir. Örneğin, çocuk kahvaltı masasında dikkatsizliği yüzünden bir bardak süt döktüğünde, annesinin ona bir bez verip sakın bir sesle temizlemesini istemesi, annesinin de bu sırada çocuğuna faydasız öğütlerde bulunmak yerine temizlemesine yardım etmesi çocuğun kişiliğine değil, sadece olayla ilgilenildiğini gösteren en iyi yoldur (Ginott, 1980: 26).

Aileler, etkin dinleme sayesinde çocuklarıyla sıcak bir ilişki geliştirebilirler. Çocuklar aileleri tarafından duyulduğunu ve anlaşıldığını bilince güzel bir duyguya sahip olup ailesine daha fazla yakınlık duyarlar. Çocuklar sevgiyle tepki verirler. Anne baba çocuk empati kurup doğru olarak dinleyince, karşısındakini anlar ve dünyaya bakışını kabul eder. Onun duygudaşı olmak demektir. Empatik etkin dinlemeyi öğrenen anne babalar çocuğa karşı saygı ve daha derin bir sevgi duyduklarını keşfederler. Karşılığında çocuklar da aynı duygularla tepki verirler (Gordon, 2001: 53).

2.4.5. Aşırı Korumacı Anne Baba Tutumu

Ülkemizde sıklıkla görülen bir anne baba tutumudur. Çocuk, üzülmesin, zorlanmasın diye çocuğun annesi, babası, dedesi, ninesi birçok şeyi kendileri yapmasıdır. Yetişkinler çocuklarına iyilik yaptıklarını sanarak çocuğun,

gelecekteki yaşamına zarar verirler. Bu çocuklar; her zaman kendilerini koruyacak birilerini ararlar, kendi görevlerini başkalarının yapmalarını beklerler. Ailesi tarafından sürekli yardım edilen çocuk, yeterli beceriye ulaşamaz ve ailesinin olmadığı ortamlarda zorlanırlar. Sık sık oyun gruplarından dışlanırlar ve birilerinin koruması altına girme eğilimi gösterirler. Bu tip çocuklar yetiştirmek istemeyen aileler, küçük yaşlardan itibaren çocuğun yapabileceği işleri yapabilmesi için fırsatlar tanımalıdırlar. Başlangıçta mükemmel olmayabilir. Fakat zamanla yaptığı işler düzelecektir (Tuzcuoğlu, 2004: 39-40).

Aşırı korumacı anne babalar birçok kural koyarlar. Bu anne babalarda uyum olmayan bir duygusal katılım ve kaygı görülür. Düşman bir çevreye karşı çocuklarını koruyan anne babalar olarak tanımlanırlar (Whirter, Voltan Acar, 2005: 89-91). Aşırı koruyucu, engelleyici ve yasaklayıcı anneler kaygılı bir yapıdadırlar. Kendilerinin korunmadığını fakat çocuklarını koruyacakları şeklinde bir yaklaşıma sahiptirler. Babalar ise de hoşgörüsüz ve mükemmeliyetçi bir yapıdadırlar. Ayrıca çocuğun problemlerinde yetersiz kalırlar. Bu ailede çocuklar ailesinin onu reddedeceği korkusu ve sevgiyi kaybetme korkusu yaşarlar. Bu nedenle saldırgan davranışları bastırarak iyi çocuk rolüne bürünürler. Bu çocuklarda anksiyete atakları, yemek problemleri, tırnak yeme, uyku sorunları, tikler, utangaçlık, içedönük gibi sorunlu davranışlar ortaya çıkabilir (Söylemez , 2003: 145). Bir anaokulu öğrencisinin velisinin, çocuğunun büyüüp askere gittiğinde üşütüp hasta olmasından ve onu kaybedebileceğinden endişe ettiğini söylemesi aşırı korumacı aile tipine bir örnektir (Yavuzer, 1984: 12).

Çocuğun davranışlarına en ince ayrıntısına kadar ilgi gösteren bu anne babalar, doğumundan itibaren çocuğun yaşamına ilişkin sonsuz endişeleri vardır. Aşırı koruyucu bir anne için basit günlük işler bile ölüm kalım meselesine dönüşür. Böyle bir anne, motorun çalışmasını izlemek için ön kapağı açık araba süren bir sürücüye benzer. Çocuğu için gereksiz olan şeyleri yapmaktan kendini alamaz. Çocuğun yapabileceği işleri bile yapması için çocuğa fırsat vermez. Böyle anneler çocuğunu aşırı giydirir, aşırı besler. Çocuk olgunlaşmadan büyür, benliğini geliştirmeyi başaramaz. Kendi duygularını, isteklerini bilmeyen ve sosyal işlerini bile yapamayan anneye bağlı bir bebek olarak kalır (Ginott, 1980: 174).

Kendisi adına kararlar alınan çocuklar, büyüdüklerinde kendileri adına kararlar alınan yetişkinlere dönüşürler. Başkalarına göre yaşayan bu çocuklar kendi hayatlarını hiç yaşamadıkları için kendine güvenen, girişken, dışadönük bireyler olamazlar. Aksine kendi başlarına bir işi beceremeyen, her işi başkalarından bekleyen bir kişilik haline gelirler. Çocukların bakıma ve korunmaya ihtiyacı vardır. Ancak çocuğun deneme yanılma ve olaylar karşısında kendi kendine çıkarımda bulunma hakkı tanınmalıdır (Söylemez, 2003: 141).

Annelerin eğitim düzeyleri arttıkça, çocuklarına karşı daha demokratik bir tutum sergilerler. Babaların aldıkları eğitimle demokratik tutumları arasındaki pozitif ilişki anneler kadar belirgin olmamaktadır. Yine öğrenim düzeyi arttıkça anne-babaların baskıcı ve aşırı korumacı tutumları azalmaktadır. Doktor, öğretmen, avukat gibi bir meslek grubunda çalışan annelerin, baskıcı ve aşırı korumacı tutumlarında azalmanın yanı sıra daha demokratik bir tutum

sergiledikleri görülmektedir. Babaların ise demokratik tutumları mesleğinden çok etkilenmemektedir (Şahin Tezel ve Özyürek, 2005: 31).

2.4.6. Çocuk Ayıran Anne Baba Tutumu

Aileler bütün çocuklarını eşit sevdiklerini söylese de, bazı anne babaların, bazı çocuklarını daha çok sevdiği gözlenmektedir. Böyle durumlarda anne babalar, sevdikleri çocukları diğer çocuklarından ayırarak, onları kayırırlar. Aşırı sevgi gören bu çocuklar, daha çok anne babalarıyla olmayı yeğlerken akranlarıyla olan ilişkilerinde saldırgan ve baskın bir görünüm içindedirler. Örneğin, 8 yaşındaki bir erkek çocuk, 4 yaşında bir kız kardeşe sahiptir. Güzelliği ve konuşmasıyla ailenin ilgi ve dikkat merkezine dönüşmüş olan kız çocuğu erkek kardeşin kekeme olmasına neden olmuştur (Yavuzer, 1984: 12).

Birçok ebeveyn yetişirken öğrendiği adil kavramını çocuğuna da aktarır. Adil kavramını çocuklara doğru aktarmazsak, çocuklarımıza geçebilir ve sorunlara yol açabilir. Bir anne baba ne kadar adil olmaya çalışırsa çocuklar da o kadar adil kavramı geliştirecektir. Adil olma, kişisel bir kavramdır. Yani bir kişiye adil görünen bir davranış, bir başka kişiye adil görünmeyebilir. Çocukların, kendilerini kardeşleriyle karşılaştırmaları ve onları kıskanmaları doğal bir davranıştır. Fakat ailelerin, çocukların bu duyguları yaşamaması için aileyi kontrol etmeye çalışmaları gerekmemektedir. Önemli olan kişinin çocuğunu, kendisini ve durumu anlayabilmesidir (Nelsen ve diğerleri, 2002: 68).

2.4.7. Reddeden Anne Baba Tutumu

Çocuğun bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı aksatarak çocuğa düşmanca duygular beslemek şeklinde ifade edilebilir (Yavuzer, 1985: 154). Çocuğun reddedilmesi açık veya üstü kapalı bir şekilde gerçekleşebilir. Açık reddetmenin başlıca belirtileri: çocuğun hırçın davranması, azar, dayak, gereksiz ceza vermek, ilgisizlik, çocuğu terk etme tehditleri ve çocuğa kötü lakaplarla seslenme biçiminde görülür. Bu ortamda büyüyen çocuklar canlı bir mizaca sahip değildirler. Sevgiye ve ilgiye aşırı hasrettirler.Çocuğun üstü kapalı bir biçimde reddedilişi ise, çocuktan mükemmel davranışlar bekleme biçiminde görülebilir. Bu anne babalar, okulda ve diğer etkinliklerde başarılı olmaları için çocuklarının üzerine gelirler. Anne babanın aşırı beklentilerini karşılayamayan çocuk bu yük altında ezilir (Önder, 2004: 114).

İstenmemek, onay görmemek kişiyi derinden yaralar. İstenmeden dünyaya gelen, özürlü doğan, beklenen cinsiyette doğmayan ve ailelerin bilinçsiz oldukları durumlarda reddeden anne baba tutumu ortaya çıkabilmektedir. Ailenin, çocuğa uslu durmayacağı takdirde anne babası olmaktan vazgeçeceğini söylemesi, çocuk tarafından reddedilmek olarak algılanacaktır. Reddedilme duygusunu yaşayan çocuklarda kendine ve etrafına güvenme duygusu zayıftır ve kaybetme korkusu yaşarlar (Tuzcuoğlu, 2004: 38-39). Yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal sorunları olan, kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygulara sahip kişiler olabilirler. Örneğin yeni çocuğu dünyaya gelen anne, ilk çocuğun varlığından "Bu çocuk ölse hiç

üzülmeyeceğim, ya o ya ben." cümlesiyle eşine çocuğuna olan reddetme duygusunu dile getirmiştir (Yavuzer, 1985: 154).

Bir annenin bebeğinden nefret edebileceğe pek çok anne baba ummaz. Gazetelerde anne babaları tarafından darp edilen veya terk edilen çocuklar reddeden anne baba tutumuna maruz kalan çocuklardır. Reddetmenin duygusal boyutu vardır ve daha yaygın olan duygusal terk etmedir. Devamlı söylenerek kusursuzluk beklemek, ilgisizlik ve uzaklaşmayla kendini belli edebilir. Olumsuz duygularla reddedilen ocuklar anne babalarından "Yaşantınla beni rahatsız etme. Çabuk büyü ve çekil git." mesajları alırlar. Böyle anne babalar hoşlarına gitmeyen küçük işlerden ve mecburiyetlerden kurtulmak için çocukluk döneminin bir an önce bitmesini isterler. Çocuklarını alelacele doyurur, tuvalet alışkanlıklarını telaş içinde öğretir ve henüz hazır olmadıkları sorumluluklar yüklerler (Ginott, 1980: 177).

2.4.8. İlgisiz Anne Baba Tutumu

Küçükken, çocukluk kapısı ardına kadar açıktır. Çocuklar bütün zamanı aileleriyle geçirmek isterler. Çocuğuna yeterince zaman ayırmayan aileler, çocuğun yarınını düşünüyorum mazeretine sığınır. Yarın, haftaya, daha sonra diyerek her şeyi ertelerler. Çocukların ailelerine tam ihtiyaçları oldukları dönemde onlarla yeterince ilgilenilmediğinde çocukluk kapısı bir daha hiç açılmamak üzere kapanır (Kalkınç, 2005: 70).

İnsanlarda ilgi isteği evrenseldir. Çocuklardaki olumsuz davranışlarının bir sebebi de görmek istedikleri ilgidir. Anne babanın ilgisine nail olamayan

çocuklar olumsuz davranışlara yönelirler. Annesine seslenen bir çocuğun, annesinin bir dakika diyerek arkadaşıyla konuşmaya devam etmesi üzerine çocuk annesinden beklediği ilgiyi göremez. Bu yüzden de ağlamaya başlar. Anne, ağlayan çocuğu yatıştırmak için onunla ilgilenir. Çocuk normal yolla iletişim kuramayacağını fark edip ağlayarak annesinin ilgisini çektiğini anlamıştır. Bu nedenle de annesinin ilgisini her çekmek istediğinde ağlama davranışı ortaya çıkmıştır (Kalkınç, 2005: 46).

Çocuğa karşı ilgisiz ve duyarsız davranma, duygusal istismarın bir başka ifadesidir. Yok sayılmak incitici bir duygudur, bu durum çocuklar için çok daha tahrik edicidir. Çocukken ihtiyaç duyulan ilgi ve sevgiden yoksun olan çocuklar ilgi ve sevgi açlığı yaşarlar, kendine güvenleri az çoğunlukla tedirgindirler. İlgi odağı olmak isterler. Sık sık suça eğilim gösterip insanlarla sağlıklı iletişim kuramazlar. İlgisiz aileler çocuğa zarar vermekte ve kişilik gelişiminde sorunlara neden olmaktadır. Çocuğunu yalnız bırakan, ilgilenmeyen, yok sayan, önem vermeyen ve görmezlikten gelen aileler, yetiştirdikleri çocukların yaşamlarını sıkıntıya sokmaktadırlar (Tuzcuoğlu, 2004: 34-35).

İlgi göremeyen, duygusal ihtiyaçları karşılanmayan çocuklar ihmal edilmiş, yalnız bırakılmış ve desteksiz hissederler. Bu çocuklar için ilişki kurmak olumsuz ve rahatsız edici davranışlarla sağlanır. Ortamda odak noktası olup ceza alırlar. Ceza almak kötü bir ilişki kurma yöntemi olsa da kendilerine yakınlık gösterilmesi söz konusudur. Cezalandırma, bu çocuklarda aşağılanma ve küçük görme hissini kazandırarak öç alma isteklerini artırır. Çocuk, anne babasının kendisini cezalandırmasını ister. Böylece ona sen kötü bir anne babasın diye suçlar (Rogge, 2001: 53).

İlgisiz anne babalar hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırırlar. Çocuğa sınırsız haklar tanırlar ve nerede duracaklarını kesin olarak belirlemezler (Yavuzer, 1998: 59). İlgisiz anne babalar çocuklarına hiçbir kural koymazlar. Aşırı durumlarda, çocuğun temel ihtiyaçları karşılanmadığı için anne baba o denli ilgisidir ki çocuk ihmal edildiğini ve reddedildiğini hisseder. Bu ihmal edilmiş çocuklar yetişkin kimliğini giymede başarısız olurlar ve ergen olarak da toplumun standartlarını reddeder. Sosyal olarak içine kapanık olabilirler (Whirter, Voltan Acar: 2005: 88-91). Öğretmen ve arkadaşlarına karşı olumsuz davranışlarda bulunabilir ve eşyaları zarar verebilir (Yavuzer, 1998: 59).

2.5. Denetim Odağı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bireyler, çevreleriyle iletişimleri sonucu bilgi, beceri, tutum ve değer kazanırlar ve bu yaşantılar öğrenmenin temelini oluşturur. Birey çevresinden gelen bu verileri değerlendirerek düşünsel, duyuşsal ve davranışsal tepkide bulunur. Öğrenmeden söz edebilmek için bireyin çevresiyle etkileşiminde, bireyin düşünsel, duyuşsal ve davranışsal değişime yol açması gerekmektedir. Bu nedenle öğrenme, kişide oluşsan kalıcı değişimler olarak ifade edilmektedir. Ancak bu değişikliğin nasıl oluştuğu konusunda farklı görüşler vardır (Özden, 2005: 68).

İnsanların diğer insanları gözleyerek öğrenebileceğiyle ilgili bilgiler Aristo ve Plato'ya kadar gitmektedir. Öğrencilerin gözlem yapabileceği ve model alabileceği modelleri seçmek eğitimin amacıdır. Gözlem yoluyla öğrenmeyi deneysel çalışmalarla açıklayan ilk bilim adamı Thorndike'dır. Skinner,

bebeklerin konuşmayı yetişkinleri model alarak öğreneceğini belirtirken, Freud kız çocuklarının anneyi, erkek çocuklarının babayı taklidiyle cinsiyetinin rollerini öğreneceğini belirtir (Ülgen, 1997:115).

Kişilik kavramının pek çok farklı yönü olması sebebiyle, kişiliğin tanımlanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Çoğu Amerikan psikolog kişiliği; öğrenme tarihçesini yansıtan davranış alışkanlıkları olarak tanımlasa da başka bir tanım olarak, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi şeklinde ifade edilebilir (Cüceloğlu, 2009: 404-423).

Shneider (1976)' a göre, davranış bilimlerinde geliştirilmiş olan farklı kişilik kuramları davranışın nasıl oluştuğunu anlamlandırma ve ortaya konan sonuçlarla davranışın tahminini yapma üzerinde yoğunlaşmıştır. Yirminci yüzyıldaki kuramların çoğu, davranışlara bakarak kişiliği tahmin etmeye çalışan davranışçı yaklaşıma dayanır (Çinko, 2009: 23-24).

Davranış kuramcıları (Pavlov, Thorndike, Watson, Guthrie, Hull, Skinner vb.) çalışmalarını hayvan deneyleri ile yürütmüşlerdir. Örneğin; Pavlov, eti gören köpeğin salya akıtması nedeniyle etle birlikte çalınan zile de salya akıttığını belirlemiştir. Skinner atlarla ve güvercinlerle yaptığı deneylerde bir düğmeye basmaya da bir kolu çekme davranışlarının oluşmasında yiyecek-içecek gibi pekiştireçlerin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Açıkgöz, 2009: 78).

Davranışçı kuramcılar öğrenmeyi, uyarıcı ile tepki arasındaki bağ olarak adlandırır. Davranışçı öğrenme kuramının iki temel ögesi ön plana çıkmaktadır. Biri uyarıcı, diğeri ise tepkidir. Uyarıcı, organizmayı harekete geçiren iç ve dış olaylar; tepki ise bir uyarıcının organizmada oluşturduğu

fizyolojik ve psikolojik değişmedir. Davranışçı kuramın temelinde bireyin ne düşündüğü değil, ne yaptığı yer alır. Davranışçılar zihinsel süreçlerin aksine gözlenebilen davranışlardaki değişiklikleri ön planda tutarlar. Davranışçılara göre öğrenme, organizmanın davranışlarındaki değişikliklerdir. Zihin, gözlenen davranışlarla kanıtlanamayacağı için, davranışçılar temelde insan davranışını açıklayan ilkelere odaklanmıştır (Koç, 2004: 150).

Davranışçı kuram bireyin gözlenebilen davranışlarını incelemeyi psikolojinin tek bilimsel yöntemi olarak savunur. Organizmanın içindeki bilişsel ve biyolojik süreçlerle ilgilenmek yerine çevredeki uyarıcı koşullarla ortaya çıkan davranış arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Öğrenme süreci çevredeki ödüllendirme koşullarıyla açıklanır (Cüceloğlu, 2009: 28).

Davranışçı görüşe sahip olanlar, öğrenmeyi, uyarıcı ile davranım arasında bağ kurmak ve dıştan pekiştirme yoluyla elde edilen bir sonuç olarak açıklarken; insan davranışlarının çok karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ve bunların "uyarıcı-davranım" olarak ifade etmenin basit ve yüzeysel bulan bilişsel kuramcılar öğrenmenin, çevremizdeki olay ve durumlara anlam verme girişimlerimiz sonucunda olduğuna ve bu amaçla sahip olduğumuz bütün zihinsel araçları kullandığımızıza inanmaktadır (Fidan, 1996: 66).

Bilişselcilerin ve davranışçıların ortak noktası olarak, öğrenmeyi hem çevrenin hem de bireyin kendisinin etkilediğine inanmaları söylenebilir. Farklı oldukları nokta ise; davranışçılar çevreye, bilişselciler bireye ağırlık vermektedir (Açıkgöz, 2009: 82).

Bilişsel kuramcılara göre, insan pasif bir varlık değil, algılayan, uyarıcıları işleyen, anlamlandıran aktif bir varlıktır. Bilişsel kuramcılara göre insanın gelen

uyarıcıları işleyebilme ve anlamlandırabilme yeteneği nedeniyle insanın diğer canlılardan ayıran bir özelliktir. Bilişsel kuramcılar organizmanın içinde yer alan bilişsel süreçlerin türü ve yapısıyla, gözlenebilen davranışların türü ve özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırır (Cüceloğlu, 2009: 29).

Bilişselcilere göre, kişinin bir davranışı yapmıyor olması o davranış hakkında bilgisi olmadığı anlamına gelmez ya da eskiden sahip olunan bir davranışın kaybolmuş olması o davranışı sergileme yeteneğinin de kaybolduğunu göstermemektedir. Bilişselciler öğrenme sürecini, davranış değişikliğine ortam hazırlayan bir süreç olarak kabul ederler yani önemli olan davranış değişikliğinin kendisi değildir. Öğretme sürecinin ürünü ise yapılandırılmış bilgidir (Açıkgöz, 2009: 82).

Bandura'nın ortaya koyduğu öğrenme kuramı olan sosyal öğrenme kuramında davranışçılar gibi Bandura da davranış değişiklikleriyle ilgilenmiştir. Doğrudan yaşantıların yanı sıra dolaylı yaşantıların da öğrenmede etkili olduğunu söyleyerek davranışçı kuramlardan ayrılır. Bandura öğrenmeyi açıklarken bilişsel süreçlere odaklanmış ve bilişin davranışa dönüştürülmesi ile ilgilenmiştir. Davranışçı kuramcılara göre sosyal öğrenme kuramı bilişsel ve sosyal faktörlere, bilişsel kuramcılara göre çevresel faktörlere daha çok odaklanmıştır (Koç, 2004: 240-241). Öğrenmenin sosyal bir ortamda oluştuğunu ve çocukların başkalarını gözlemleyerek öğrenme yaşantılarına sahip olduğunu ileri sürer. Öğrenme için ödüllendirmenin sürekli olması elzem değildir hatta ödüllendirme olmasa da olur, önemli olan bir başkasını davranışı gösterirken, bireyin davranışı gözlemlemesi yeterlidir (Cüceloğlu, 2009: 426).

Davranışçı bir kuramcı olan Bandura sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde, insanın hem çevrenin bir ürünü, hem de bir çevre üreticisi olduğunu belirtmiştir. Sosyal öğrenme kuramına göre, bireyin uygun davranış potansiyeli doğrudan veya dolaylı yaşantılara bakılarak ifade edilmektedir. Bu davranışsal potansiyeller arasından kişinin yapacağı seçim, belli durumda karşılaşılabilecek her bir seçeneğin olası sonuçlarına, yani pekiştireçlere bağlıdır. Bu pekiştireçler ile ilgili beklentiler ise, geçmiş yaşantılara bağlıdır (Aslan, 2008: 41).

Davranışçı ve bilişsel yaklaşımlarla ortak bazı özellikler taşıyan sosyal öğrenme kuramı, aynı zamanda bu yaklaşımlara yeni boyutlar da eklemektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre sadece dışsal uyarıcılar ya da sadece içsel etkenlerle yönlendirilmeyiz, bireyi yönlendiren öz-yeterlik, bağımlılık, başarı gibi kişisel özellikler de etkili olmaktadır. Davranışlar çevresel değişkenler, bilişsel özellikler ve kişisel özelliklerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Selçuk, 1996: 152).

Sosyal öğrenme kuramı, davranışların kazanılmasını bilişsel süreçlerle açıklayarak davranışçı kuramlardan ayrılır. Öğrenmede sosyal faktörlere odaklanarak davranışçı ve bilişsel kuramların arasında yer alır (Koç, 2004: 209).

2.5.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Julian B. Rotter Brooklyn, New York'ta, Yahudi göçmeni bir ailenin üçüncü oğlu Ekim 1916 yılında doğdu. Rotter'in babası Büyük Buhrana kadar başarılı bir iş adamıydı. Rotter, Büyük Buhran nedeniyle sosyal adaletsizlik ve çevrenin insanlar üzerindeki etkileri konusunda etkilenmiştir. Rotter'in psikoloji ilgisi

lisede iken başladı ve Freud ve Adler'in kitaplarını okudu. Rotter, Brooklyn College'e katıldı ve Adler'in seminerlerine ve organize ettiği çeşitli toplantılara katıldı. Mezun olduktan sonra, Rotter Kurt Lewin'den ders aldı ve Iowa Üniversitesine devam etti. Yüksek lisans bittikten sonra, Rotter Massachusetts Worcester Devlet Hastanesi'nde klinik psikoloji alanında staj yaptı. 1939 yılında, Rotter doktorasını klinik psikoloji alanında Indiana Üniversitesinde yaptı. Doktorasını 1941 yılında tamamlayan Rotter, klinik psikolog olarak çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusunda Hava Kuvvetlerinde görev yaptıktan sonra hizmetinden sonra, Rotter Ohio Devlet Üniversitesi'nde akademik bir pozisyon aldı. Burada öğrenme kuramı ile kişilik kuramını bir araya getiren sosyal öğrenme kuramını geliştirdi. Sosyal Öğrenme ve Klinik Psikoloji(Social Learning and Clinical Psychology) kitabını 1954 yılında yayınladı. Rotter, klinik psikologların eğitilmesi gerektiğini konusunda güçlü inançlara sahipti (<http://psych.fullerton.edu/jmearns/rotter.htm>).

Sosyal öğrenme kuramcılarına göre gözleme dayalı öğrenme sosyalleşmenin en önemli yapı taşlarından biridir. Çocuk bir kişiyi model alarak onu gözler ve taklit eder. Buna günlük hayatta çok sık rastlanır. Bir kişi daha önceden bilmediği herhangi bir şeyi nasıl yapacağını bir modeli davranışını gözleyerek öğrenebilir. Babasının duvara nasıl çivi çaktığını izleyen gören bir çocuk davranışı model alarak aynı şekilde yapabilmeye çalışır. Çocuk bir yetişkin gibi davranmasını gözlemleyerek, model alarak öğrenir (Arkonaç, 2003: 348-349).

Rotter davranışçı kuramlarla bilişsel kuramları deneysel çalışmalarla bir araya getirerek sosyal öğrenme kuramını oluşturmuştur. Bu kurama göre ,davranışlarının sonuçlarında alınan ödül ve/veya cezalar sonraki davranışlarının sonuçlar hakkında bazı beklentiler geliştirmelerine yol açar. Bireyler dışarıdan gelen uyarıcılara (pekiştireçleri) farklı algılar ve farklı tepkiler gösterdiği için beklentiler de öznel olmaktadır. Tepkilerin oluşumunda önemli bir etki ise, bireyin pekiştireçleri nasıl algıladığıdır. Bireyler kendi davranışlarının sonuçları olarak mı, yoksa kendi davranışlarından bağımsız, dış güçlere bağlı sonuçlar olarak mı algılamaktadır (Aslan, 2008: 42-43).

Rotter'in sosyal öğrenme kuramı, kişiliğin temelini, kişinin anlamlı çevresiyle etkileşiminin oluşturduğu ve kişinin davranışlarını belirlemede; pekiştireç beklentisinin, pekiştirecin değerinin ve psikolojik durumun eşdeğerli önemde olduğunu belirtmektedir (Yeşilyaprak, 1990: 209).

Rotter'in sosyal öğrenme kuramına göre bireyin davranış potansiyelini kendi yaşantıları ve diğer bireylerin yaşantılarına bakarak edindikleri öğrenmeler belirler. Birey sahip olacağı ödül ve cezalara bakarak, bu potansiyel davranışları nerede ve hangi davranışı kullanacağını belirler. Bu beklentilerin temel nedeni ise bireyin yaşantılarından öğrendikleridir (Yeşilyaprak, 1989: 106).

Rotter sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde pekiştirmelerin kaynağı ile ilgilenmiştir. Pekiştirmelerin kaynaklarının iç veya dış etmenlere bağlı olmasına göre, bireyin iç veya dış denetim odağına sahip olduğunu belirtmektedir. Rotter'in çalışmaları denetim odağının, erken çocukluktaki ailenin veya çocuğu yetiştiren kişinin çocuğa gösterdiği davranıştan öğrenildiğini ifade eder. Çocuğun kendi hayatının sorumluluğunu alabilmesi ve buna uygun olarak

davranışlar sergilemesi anne babanın iç denetim odaklı davranması sonucu gerçekleştiğini görülmektedir (Söylemez, 2003: 123-124). Birçok kişi kendi kendini yöneten ve disipline eden, iç denetimli bireyler yetiştirmek istese de hangi yolla bunun çocuklara verileceği tartışma konusudur (Gordon, 2002: 8).

Rotter, Sosyal Öğrenme Kuramı'nın temelinde iki görüş yer almaktadır. Birincisi Rogers'ın danışandan hız alan yaklaşımı, diğeri ise Adler'in görüşleridir. Rogers'ın kuramı ile sosyal öğrenme kuramının ortak noktası olarak bireyin kendini gerçekleştirmesine, içsel dünyaya ve duygulara, varoluşa, denge ve uyum gibi kavramlara verilen önem denilebilir. Roger'ın, bireyi merkeze alan bu kuramından yola çıkılarak Rotter, iç denetim kavramını oluşturmuştur. Çevreye veren önemden yola çıkılarak sosyal öğrenme kuramında da toplum içindeki bireye önem verilmektedir. Adler'in görüşleriyle benzerlik taşıyan noktalar ise, diğerleriyle ilişki kurma, başkalarına güvenme ve yararlı bir rol üstlenme gibi toplumsal düşüncelerdir (Giderer, 1990: 14-15).

Sosyal öğrenme kuramını geliştiren Julian B. Rotter denetim odakları üzerinde çalışmalar yapmıştır. Rotter'ın yaklaşımı, hem Bandura ile hem de Skinner'le temel bazı kavramları paylaşır. Bandura, sosyal ortama ve gözlemlemeye önem verir ve onun sistemi içinde insan algılaması (bilişsel süreçler) Rotter'ın sisteminde de olduğu gibi önemli bir yer tutar. Rotter'ın beklenti (expectation) kavramı temelde algılamaya ve bilişsel süreçlere, değer (value) kavramı ise Skinner'in da önem verdiği ödüllendirme kavramını karşılar. Fakat bu davranışsal değil, algılama (bilişsel) düzeyinde bir ödüllendirmedir (Cüceloğlu, 2009: 426-427).

Rotter kuramını oluştururken insanları gözlemlenmeleri sonucunda bazı farklı noktaları ön plana çıkarmıştır. Bunlar; öğrenme için sağlanan koşullar aynı olsa da farklı insanlar farklı şeyler öğrenebilirler. Bireylerin çoğunluğu tahmin edilen yanıtları verse de çok azı tahmin edilen yanıtı vermeyebilir. Bazı insanların kendi davranışları ile aldığı ödül veya cezalar arasında, doğrudan ve güçlü etkiye sahip olduğuna inanmaktadır (Rotter, 1954).

Öğrenme kavramından hareketle kişilik kavramına yaklaşan kuramcılardan biri de Rotter'dır. Rotter'ın kuramına Beklenti-değer kuramı denmektedir. Birey davranışı sonuçta bir beklentisi olduğu için yapar ve bireyin sonuçta elde edeceği bir değer vardır. Eğer beklenti ve değerden biri çok düşük ise davranış ortaya çıkmamaktadır. Örneğin, odasını toplayan çocuğa verilen şeker ödülü, çocuğun canı şeker istemediğinde odasının toplamamasına ya da odasını toplasa da şekere sahip olamayacağını düşünüyorsa o zaman da odasını toplamaz. Yani buradan da anlaşıldığı üzere, kuramın iki faktörü beklenti ve davranıştan elde edeceği sonucun değeridir (Cüceloğlu, 2009: 426).

Kuramın temel varsayımı, davranışların sadece pekiştirme varlığı veya boyutu tarafından belirlenir olmasıdır. Davranışın yapılıp yapılmaması pekiştirme alıp almamasına bağlıdır. İnsanlar bu düşünce ile beklentilerini ve beklentileri sonucu oluşan davranışları dayanak noktası olarak görürler. Beklentiler zihinsel temsillerini oluşturur. Bu zihinsel temsilleri ise, şu anki ve geçmiş yaşantıları olarak ifade edilebilir. Bunlar ileride istenen sonuca ulaşmak için kendi kararlarını etkiler. Böylece beklenti düşünceleri, davranışlarının nedenini oluşturur (Rotter, 1954).

Denetim odağı kavramı ilk kez sosyal öğrenme kuramında yer almış ve sosyal öğrenme kuramı içinde bu kavramı kullanan ve araştırmalarıyla kavramın literatüre girmesini sağlayan bilim adamı Rotter'dır. Bireylerin yaşamlarını kontrol edebilme güçleri bakımından farklı özellikler gösterdiklerini gözlemiştir. Rotter'a göre denetim odağı algısı; ödül ve cezanın bireyin kendisinden mi, yoksa bireyin dışındaki bazı etkilerden mi kaynaklandığına ilişkin genel bir beklentidir (Ertübey Kurt 1990: 813).

2.6. Denetim Odağı (Kontrol Odağı)

Rotter'ın denetim odağı kavramı sosyal öğrenme kuramını temel almıştır. Sosyal öğrenme kuramına göre üç değişkenin birlikte oluşturduğu bir sonuçtur. Bu üç değişken ise; davranış sonuçlarının başarı ya da başarısızlık olacağına ilişkin beklentiler, gerçekleşen sonuçları ve oluşumu sırasındaki psikolojik sorunların bir işlevidir (Dönmez, 1983:37).

Rotter (1966)'a göre kişinin yaşadığı ya da yaşama ihtimali olan olumlu olayları ödüller, olumsuz olayları cezalar olarak ele alındığında iki eğilim ön plana çıkacaktır. Bu eğilimlerden biri, ödül ve cezaların bireyin kendi dışındaki başka güçlere yöneltildiği, denetlendiği, ödüllere ulaşma ve cezalardan kaçınmada bireyin kendisinin bir etkisi olmadığına dair bir beklentinin olmasıdır. Diğer eğilim ise, ödül ve cezaların oluşmasında çıkışında bireyin kendi davranışlarının etkili olduğuna dair beklentilerdir. Bu iki eğilime birden “denetim odağı” adı verilmektedir (Dönmez, 1983: 37).

Denetim odağı, sadece bir pekiştireç değil, bireyin davranışının sıklığını kontrol eden ve pekiştireçlerin neye yol açtığına yönelik inanç ve beklentilerini ifade eden bir yapıdır (Akın, 2007: 9).

Rotter'e göre denetim odağının oluşmasında davranışın ardından bir pekiştireç geleceğine dair bir beklentinin kuvvetlenmesi etkili olmaktadır. Birey kendi yaptığı bir davranışın olumlu ya da olumsuz pekiştirici ile sonuçlandığını algıladığında, o pekiştiricinin bu davranışı gelecekte de izleyeceğine ilişkin bir beklenti oluşturacaktır (Dağ, 2002: 78).

Rotter'a göre denetim odağı kavramı tipolojik bir kavram değildir. Bireyler değişmez bir biçimde ve kesin olarak iki sınıfta yani iç ve dış denetimli olarak değerlendirilemezler. Bireyin olaylar karşısında ortaya koyduğu davranışın oluşumunda birçok değişken etkili olmaktadır. Bu nedenle, denetim odağında bireyleri değişmez ve iki sınıfa ayırmak, bu değişkenlerin gözden kaçırılmasına ve çok yüzeysel ayırım yapılmasına neden olur (Dönmez, 1985a: 42).

Rotter kişilerin kendi yaşamlarını denetleyebilme güçleri bakımından birbirlerinden farklılıklar gösterdiğini belirtmektedirler. Rotter'ın geliştirmiş olduğu boyutun bir ucuna verdiği isim iç denetimlilik iken diğer ucuna verdiği isim dış denetimliliktir. İç denetimlilik ucuna yakın olan kişi denetimin kendisinde olduğuna inanır. Dış denetimlilik ucuna yakın olan kişiler ise çevresinde olan olaylara kendisinin bir etkisinin olmadığına inanır. Kişiler yaşamları sürecinde her yönünde ve her durumda tutarlı olarak bu iki uçtan biri gibi davranamayabilir. Yaşamın bir yönünden diğer yönüne kişinin iç veya dış olma boyutunun yer değiştirdiği söylenebilir (Cüceloğlu, 2009: 422).

2.7. İç ve Dış Denetim Odaklı Bireyler

Başlangıçta bebek, kendi yaşamını kontrol edebilecek yeterliliğe sahip değildir. Başkalarına bağımlı, çaresiz durumdadır ve kendi yaşamı kendisi kontrol edemez. Gelişim sürecinde, insan zamanla kendi kendisinin denetimini ve kontrolünü devralmakta ve çevrenin etkisi zamanla azalmaktadır. Yaş ilerledikçe denetim odağı, dıştan içe doğru bir eğilim göstermektedir. Çocuğun, giderek kendisiyle ilgili karar alabilme hakkını kazanması, aile ve çevresine karşı görece bir bağımsızlığa kavuşması ve kendi başına daha yeterli bir duruma gelme çabası iç denetimliliğe yöneldiğini ortaya koymaktadır (Başal ve Dönmez'den aktaran Aslan, 2008: 48).

Psychological Monographs dergisinde Rotter'ın 1966 'da yayınlanan ölçeği, hala yaygın olarak kullanılan araştırma alanıdır. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki; iç denetimlilik eğilimi orta yaşta sabit ve yaşlılıkta azalmak yerine, yaşla birlikte artış göstermektedir. Son bulgulara göre, yaşlıların başkaları üzerinde entelektüel bağımlı olduğu gerçeğinin her zaman doğru olmadığını göstermektedir (<http://today.uconn.edu/blog/2012/08/theories-of-emeritus-professor-julian-rotter-still-relevant-to-field-of-clinical-psychology/>).

Gordon'a göre, başkalarının koyduğu disipline dış denetim, kişinin kendi kendine koyduğu disipline de iç denetim demektir (Gordon, 2002: 7). Mac Donald (1979) ise iç ve dış denetim odağını kişinin eylemleri ile eylemlerinin sonuçları arasındaki ilişkileri algılama düzeyi olarak ifade etmektedir. İç denetim odaklılar kendi kaderleri üzerinde bir ölçüde kontrolleri olduğuna inanırken; dış

denetim odaklılar da kendi eylemlerinin kendi dışındaki etmenler tarafından belirlendiğini inanmaktadırlar (Ertübey Kurt, 1990: 813).

Bireyin iç veya dış denetim odağına sahip olmasında etki eden çevresel faktörler olarak fiziksel çevredeki hareket özgürlüğü, çevrenin eğitim düzeyi, dinsel inançlar, kadercilik ve benzeri diğer toplumsal çevre değişkenleri ifade edilir (Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007: 596).

2.7.1. İç Denetim Odaklı Bireyler

Nunn(1998) çalışmasında iç denetim odağı ile çocukların ev, okul ve akran ilişkileri sürecindeki uyum düzeyleri arasında olumlu ilişki tespit etmiştir (Palut, 2006: 111).

İç denetim odağına sahip bir çocuğa dış kaynaklı ödül verildiğinde anne babanı iyi niyetle verdiği bu dış kaynaklı ödüllendirme zamanla iç kaynaklı ödüllendirmeyi geri plana atar, yapılan davranışın kendisinden zevk alınamaz hale getirir ve iç kaynaklı ödülün değerini ortadan kaldırır (Cüceloğlu, 2009: 250).

Yetişkinlerin denetimleri neticesinde iç kontrollerini geliştireceklerini düşünen ailelerin ve öğretmenlerin bu görüşünün temelinde Freud'un kuramı yer almaktadır: Çocuklar büyüdükçe anne babalarının ve diğer yetişkinlerin bebeklikten başlayan denetimlerini içselleştirerek kendilerini disipline etmeye başlar. Freud'un bu kuramının geçersiz olduğunu belirten Gordon'a göre kendi kendine disiplin bu yöntemle oluşmamaktadır. Çocukların yetişkin denetimi olmadığı durumlarda, denetimlerini kaybeden çocukların, büyüdüklerinde

yetişkin otoritesine karşı çıkan, öz denetimlerini sağlayamayan kişilere dönüştüğünü belirtir. Kendi kararlarını almalarına ve seçimlerini yapmalarına izin verilen yani özgürlük tanınan çocuğa, kendi kendisini denetleyebileceğini belirtir. Örneğin; yetişkinle birlikte oluşturduğu kurallara uymak için çocuklar, özdenetimlerini kullanacaklardır (Gordon, 2002: 8-9).

İç denetimli bireyler, yaşamlarını belirlemede kendilerine katkı sağlayacağına inandıkları çevresel uyarıcı ya da değişimlere dış denetimli bireylere göre daha fazla duyarlılık gösterirler, çevresel koşulları değiştirme konusunda daha istekli ve aktiftirler. Yeteneklerine veya başarı ya da başarısızlıklarına daha fazla önem verirler. Bunun yanında, iç denetimli bireyler, mutsuz olduklarında kendi davranışlarının sorumluluğunu alarak, çabalayarak değiştirebileceklerine inanırken, dış denetimli bireyler, yaşamlarının kontrolünün kendisinde olmadığını düşünerek çaresizlik yaşama eğilimindedirler ve yaşamlarındaki bazı ödüllerin kendi çabalarından kaynaklanmadığına, yalnızca doğru zamanda doğru yerde olmanın getirdiği bir rastlantı olduğuna inanırlar (Solmuş, 2004: 196).

İç denetimli bireyler, yaşadıklarını, etrafında olan olayların kendilerinin kontrol edebileceklerine ve yaşamlarını istedikleri şekilde yönlendirebileceklerine inanmaktadırlar. Başarısızlıklarının sebebini dış faktörlere yüklemekten, sorumluluğun kendi davranışlarında olduğunun düşüncesindedirler. Birey, kararlarının başkasının baskısı altında kalmadan kendisi uygulayabilmektedir. Karar vermeden önce çok yönlü düşünmekte, olayların sonuçlarını göz önüne alarak karar vermektedir. İç denetimli kişiler

işlerini severek yapan daha verimli, sorumluluklarını bilen, güvenilir ve uyumlu davranışlar gösteren kişilerdir (Dönmez, 1983: 39).

Denetim odağı algısı ile uyma ya da itaat arasındaki ilişki incelendiğinde; dış denetimliler, iç denetimlilere oranla daha boyun eğici ya da itaatkar gözlenirken; iç denetimliler, özellikle kullandıklarını düşündükleri zaman başkalarından daha az etkilendikleri görülmektedir. Kendi davranış ve algılarını doğruluğundan şüphe duymasına yol açacak dış kaynaklı kanıtlarda, iç denetimliler kendi inançlarına daha fazla inanırken, dış denetimliler özellikle de dış kaynağı saygın biri olarak algıladıkları zaman baskılara daha kolay boyun eğip, toplumsal etkiye karşı çok direnç göstermemektedirler. İç denetimliler denetimi elinde tutmak istediklerinden toplumsal daha fazla direnirken, kişisel özgürlüklerinin kısıtlandığını hissettiğinde güçlü tepki göstermektedirler (Dönmez, 1986: 260-261-262).

İç denetimliler sağlıklarını korumak, hastalıklara ve kazalara karşı önlem almakta dış denetimlilere oranla daha etkili olma eğilimindedirler (Dönmez, 1986: 274). Bir hastalık durumunda iç denetimli bireyler kendileri için olumsuz anlam taşısa da, dış denetimlilerden daha fazla bilgi edinmektedir. Bunun nedeni olarak dış denetimli bireyler daha yetkin kişilere bağımlılığı daha kolay kabul ettikleri için bilgiye daha az gereksinim duymaktadırlar. İç denetimli bireyler ise kendi kararlarını alabileceklerine inandıklarından daha fazla bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar (Dönmez, 1986: 262).

Aynı durum bir ürünü satın alırken de geçerlidir. Para harcama ve bir ürünü almadan önce araştırma açısından bireylerin kendi hedefleriyle alakalı bulduklarından bilgiyi aramak için daha fazla girişimde bulunarak ve daha fazla

araştırma yapmaktadırlar. İç denetim odaklılar, arama ve satın alma sürecini daha az stresli ve yararlı bulmaktadırlar (Srinivasan & Tikoo, 1992: 502).

İç denetim odaklı bireyler, yaptıkları işlerde kendi yeteneklerine daha fazla güvenmektedirler. Başarıya daha fazla değer verdiklerinden, karar alırken düşünmeye uzun zaman ayırıp ilgili uyaran ve ipuçlarına daha fazla dikkat etmektedirler. Kendi aldığı kararlara daha fazla güvenirken, toplumsal baskılara daha rahat karşı çıkabilmektedir. Dikkat dağıtıcı etkinliklerden çok etkilenmedikleri için belli bilişsel etkinliklerde dış denetimlilere oranla daha başarılı olmaktadır (Dönmez, 1986: 264). Başarıyı arttırmak için, bireyleri dış denetimden iç denetime geçirmek kullanılabilir. Birey ulaştığı sonuçlara kendi çabalarının sonucu ulaştığına inanırsa sonuçları düzeltmek için daha fazla uğraşmaktadır (Dönmez, 1986: 272).

Başarıyı arttırmak adına ödüller de önemli bir yer tutar. İç denetimliler, bireyin önem verdiği amaçlara ulaşabilmesinde kendi çabalarına bağlı olduğuna inandığından ise iç denetimliler hemen çabuk elde edilebilecek küçük ödüller yerine uzun vadeli büyük ödülleri de tercih etme eğilimindedirler (Dönmez, 1986: 271).

2.7.2. Dış Denetim Odaklı Bireyler

Pekiştirmenin bireyin davranışlarını izlediği fakat başlangıçta onun davranışına bağlı olmadan şans, kader ve kısmetin sonuçları olarak algıladığında ya da onu çevreleyen büyük, karmaşık güçler nedeniyle tahmin

edilemez olarak yorumlandığında bu inanç dış denetim olarak tanımlanır (Küçükkaragöz, 1998: 26).

Dış denetim odağına sahip bir birey, kendi davranışlarının ve sonuçlarının sorumluluğunu üstlenmeyen, hayatının ve yaşadığı olayların şanssızlık, başkaları, kader vb. gibi kendi dışındaki etkenlerin kontrol ettiğine inanan bir kişilik yönelimine sahiptir. Dış etken olarak, bireyin dışında bulunan diğer şahıslar ve bunların iç özellikleri dahil olmak üzere, bireyin hem fiziksel çevresinin her türlü özelliğini hem de sosyal çevresindeki şahısların da her türlü özelliğini ifade eder (Arık, 1996: 310).

Bireyin sosyal çevresinin önemli bir kısmını ailesi oluşturur. Eleştiri ve soruşturma hakkına sahip olmayan bir otoritenin varlığı o ailenin sağlıklı bir aile olmasına neden olacaktır. Gizli aile kurallarını uygulayan ve pekiştiren bu otorite nedeniyle ailedeki tüm bireyler, otoritenin etkisi altına alınacaktır. Otorite duygu ve düşünceleri beğenmedikçe bireyin kendi duygu ve düşünceleri değersizleşecek bu sebeple de kendi duygu ve düşüncelerine güvenemez hale gelecektir. Otoriteyi memnun etmek için kendi duygu ve düşüncelerini değiştirme yoluna giderek dış denetimli bireyler haline dönüşecektir (Cüceloğlu, 1993: 5). Dış denetim odağı özelliğini gösteren bu anne babalar çocuklarını yetiştirirken de, kendi gibi dış denetimli bireyler yetiştirmektedirler. Çocuklarının ileride eşlerine değil kendilerine önem vermelerini ve eşlerini geri plana atmalarını empoze ettiklerinden, eşlerini seven bu bireyler, kendilerini suçlu hissetmektedirler. Mutluluklarını kendi ailelerinde ve birbirlerinde değil, anne babalarına olan sadakatlerinde ve onları memnun etmekte aramaktadırlar (Cüceloğlu, 1993: 4).

Çocukluk döneminde annenin göstermiş olduğu ilgi- şefkat, tutarlı disiplin ve amaçlarına ulaşmada yardımcı olması bireyin, iç denetimli oluşu üzerinde olumlu etki yaptığı; annenin göstermiş olduğu koruyuculuk, başarı için baskı yapma, fiziksel ve duygusal cezalandırma ise iç denetimli oluşu üzerinde olumsuz etki yaptığı gözlenmiştir (Yeşilyaprak, 1990: 215). Bu nedenle insanın altın çağı olan çocukluk yıllarında aileler, çocuklarını yetiştirirken aynı zamanda onların kişiliklerini, geleceklerini şekillendirdiğini düşünmelidirler.

Dış denetimli bireyler başkalarının isteklerine genellikle, iç denetimli bireylere göre daha kolay uydukları ve toplumsal etki girişimlerine daha açık olduklarını göstermektedir (Dönmez, 1986: 262). Bu nedenle de kendi kendini disipline etmiş kişilerde iç denetim odağının, başkalarının koyduğu disiplinde ise dış denetim odağının özellikleri gözlenmiştir (Gordon, 2002: 8).

Dış denetimliler, önem verdiği amaçlara ulaşabilmede şansa ya da kendi dışındaki güçlere bağlı olduğuna inanması sebebiyle, uzun vadeli amaçlar onlar için çok cazip değildir. Çünkü bir süre sonra şans onların yanında olmayabilir ya da denetimi elinde bulunduran kişiler değişebilir (Dönmez, 1986: 271).

Dış denetimli bireyler suçu başkalarına ya da koşullara yükleyerek olumsuz sonuçları hafifletmeye çalışırlar bir başka ifadeyle daha çok savunmaya yönelik davranışlar sergilemektedirler (Dönmez, 1986: 265).

Bireylerin başarı durumlarına göre denetim odağının çeşidi de değişiklik gösterir. Başarılı olduklarında iç kontrol odaklı, başarısız olduklarında ise dış kontrol odaklı olmayı daha fazla tercih ederek, bilişsel ve duygusal denge sağlama ve benliğe hizmet eden yargılarda bulunma eğilimi gösterirler (Akın, 2007: 9).

3. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA VE YAYINLAR

Bu bölümde anne baba tutumları ve denetim odağı ilgili yapılan çalışmalar ayrı ayrı sunulacaktır.

3.1. Anne-Baba Tutumları İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Alisinanoğlu (2003), araştırmasında çocukların denetim odaklarında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba öğrenim düzeyi gibi değişkenlerin farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek ve çocukların denetim odakları ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapmıştır. Araştırma sonucunda çocukların denetim odakları puan ortalamalarında, cinsiyet, anne öğrenim düzeyi ve koruyucu anne tutumunun önemli bir farklılığa neden olduğunu saptamıştır.

Kaya (2003), araştırmasında evlilik uyumu ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının rolünü incelemek amacıyla yapmıştır. Anne-babaların evlilik uyumsuzluğunun çocukların davranışları üzerindeki etkisinde, ebeveynlerin aşırı kontrol, baskı-disiplin ve çocuklarının reddedici tutumlarının aracı olup olmadığı ve ebeveynlerin demokratik tutum, eşitlik tanıma ve kabullenme davranışlarının bu etkide hafifletici bir rol oynayıp oynamadığını incelemiştir. Bu amaçla, 8-10 yaşlarındaki 84 çocuğun anne ve babalarına "Çift Uyum Ölçeği", "4-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği", "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği" ve sadece annelere "Aile-Çocuk, İlişkileri Formu (Anne formu)" uygulamıştır. Bulgulara göre, annelerin saldırganlık ve kin

davranışı ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını saptamıştır. Babalar için ise, evlilik uyumu ile çocuklardaki davranış problemleri arasında, çocuk yetiştirme tutum değişkenlerini kontrol altına alınmasından önce ve alındıktan sonra, anlamlı bir ilişki bulunmadığını saptamıştır.

Uçmaz Halıcioğlu (2004), araştırmasında annelerin empatik beceri düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmayı 2002-2003 eğitim öğretim yılında Ankara ili Çankaya, Keçiören ve Altındağ ilçelerindeki ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden çocukların annelerine uygulamıştır. Araştırmanın verilerini, kendisi tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunu, Dökmen'in Empatik Beceri Ölçeği-B Formunu, Schaefer ve Bell'in Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğini (PARI), kullanarak elde etmiştir. Elde edilen sonuçlarda, annelerin PARI'den aldıkları puanlara göre E.B.D (Empatik Beceri Düzeyi)'i yüksek olan annelerin, E.B.D'i düşük ve orta olanlara göre daha koruyucu v disiplinli tutumda olduğunu saptamıştır. Empatik beceri düzeyi ile demokratik, ev kadınlığı rolünü reddetme ve geçimsizlik faktörleri arasında bir ilişki bulamamıştır. Empatik Beceri Düzeylerinin annelerin yaşına, ailedeki çocuk sayısına, anasınıfına devam eden çocuğun doğum sırasına, babaların yaşına göre farklılaşmasa da annelerin bazı demografik özelliklerine göre farklılaşma saptamıştır. Profesyonel meslekler grubunda çalışan annelerin, üniversite ve yüksek okul mezunu annelerin, orta ve üst SED'deki annelerin E.B.D.'inin daha yüksek olduğu saptamıştır.

Yılmaz (2004), araştırmasında annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına anneannelerin etkileri sosyo-ekonomik düzey ve öğrenim durumunu incelemek

amacıyla yapmıştır. Araştırmayı ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden çocukların anneleri ve anneannelerine uygulamıştır. Araştırma kapsamına alınan okulları Devlet İstatistik Enstitüsü (2002) verilerine göre üst sosyo ekonomik düzeyi temsil eden Çankaya ve alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden Keçiören ilçelerindeki ilköğretim okulları arasından tesadüfi yöntemle seçmiştir. Üst-sosyo ekonomik düzeyden 80 anne ve 80 anneanne, alt-sosyo ekonomik düzeyden 80 anne ve 80 anneanneyi araştırma kapsamına almıştır. Araştırmada ailelere ilişkin bilgi elde edebilmek için, Aile Bilgi Formu, annelere ve anneannelere kendi çocuklarını yetiştirme tarzlarını tespit etmek için Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI), annelerin kendi yetiştiriliş tarzlarını değerlendirmek için de Anne-Baba Tutum Envanterini kullanmıştır. Alt SED’de ilköğretim mezunu annelerin kendi ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumlarını lise mezunu annelerden daha olumlu algıladıklarını, üst SED’de ise lise mezunu annelerin kendi annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarını üniversite mezunu annelerden daha olumlu algıladıklarını bulmuştur. Yani öğrenim düzeyi düştükçe annelerin kendi ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumlarını daha çok benimsediklerini bulmuştur.

Özyürek ve Tezel Şahin (2005), araştırmalarında 5-6 yaş grubunda çocuğu olan anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Bu araştırmayı Karabük’te ikamet eden 381 ebeveyne uygulamıştır. Veri toplamada Aile Bilgi Formu ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğini (PARI) kullanmıştır. Araştırmanın sonunda; annelerin çocuklarına karşı tutumlarının babalara göre daha demokratik olduğunu bulmuştur. Anne-baba tutumlarının, anne-babanın öğrenim düzeyi ve

mesleği, çocuğun doğum sırası ve kardeş sayısı ile ailede diğer bireylerin varlığından etkilendiğini saptamıştır. Annelerin oğrenim dőzeyleri yükseldikçe çocuklarına karşı demokratik tutumlarının arttığını, babaların demokratik tutumlarının oğrenim dőzeyinden etkilenmediğini bulmuştur. Doktor, oğretmen, avukat gibi bir meslek grubunda çalışan annelerin, diğerlerine göre daha demokratik bir tutum sergilediklerini, babaların ise demokratik tutumunun mesleğinden etkilenmediğini saptamıştır. Anne ve baba tutumlarının çocuğun doğum sırası ve kardeş sayısından etkilendiğini, özellikle 3 ve daha fazla çocuğa sahip anne-babaların katı/sert disiplin tutumlarında artışın olduğunu bulmuştur. Ailede başka bireylerin varlığı durumunda anne ve babaların aşırı koruyuculuk ve katı/sert disiplin tutumlarının arttığını belirtmektedir.

Seçer, Sarı ve Olcay (2005), araştırmalarında anne tutumlarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapmışlardır. Araştırmayı Antalya İl Milli Eğitim Mődőrliđő'ne bağlı özel ve resmi kurumların anaokulları ve anasınıflarına devam eden çocuklara ve annelerine uygulamışlardır. Anaokulu ve anasınıfına devam eden çocuklar arasından yansız atama yőntemini kullanarak toplam 302 çocuk ve annesine ulaşmışlardır. Araştırmada annelerin tutumlarını belirlemek için "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Őleđi (PARI)" ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini tespit etmek için ise Smetana (1981) tarafından geliştirilen resimleri kullanmışlardır. Okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi puan ortalamalarının anne tutumlarına göre değişip değişmediğini incelemek için elde edilen verilere "Mann Withney-U testini ve t testini" uygulamışlardır. Araştırma

sonuçlarında annelerin demokratik tutumu çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilerken, aşırı koruyucu ve ev kadınlığı rolünü reddetme tutumu ise olumsuz yönde etkilendiğini saptamışlardır. Aşırı koruyucu olan annelerin çocukları sosyal kuralları daha az ciddi, otoriteye bağlı olarak algılamışlardır. Yani aşırı koruyucu annelerin çocuklarının sosyal kurallarla ilgili otoriteye bağımlı oldukları dış denetimli oldukları söylenebilir. Demokratik tutum ve eşitlik tanıyan annelerin çocukları ahlaki kuralları daha ciddi algılamakta sosyal kuralları otorite ve kurala bağlı ve daha az genellenir olarak algılamaktadır. Yani demokratik tutumla yetiştirilen çocukların ahlaki ve sosyal kuralları birbirinden ayırt edebildiklerini ve iç denetimli olduklarını saptamışlardır.

Ulusoy, Özcan Demir ve Görgün Baran (2005), araştırmalarında ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ile gencin ergenlik döneminde yaşadığı problemler arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamışlardır. Ankara'da lise son sınıf öğrencileri çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Toplam 726 genç ile yaptıkları survey çalışmasının neticesinde ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ile gencin ailesinin sosyal ve ekonomik durumu, aile içi ilişkileri ve aile içi şiddet durumu, gencin etiketlenmesi, gencin ve ailesinin madde bağımlılığı, gencin hayatı yaşamaya değer bulmaması, gencin vücuduna zarar verme davranışı, okula devamsızlığı, evden kaçma davranışı ve arkadaşları ile ilişki kuramaması arasında güçlü ve anlamlı ilişkilerin olduğunu saptamışlardır. Özellikle otoriteyi aşırı kullanan baskıcı ebeveynler ile hiç kullanmayan ilgisiz ebeveynlerin ergenlerin intihar da dahil pek çok sapmış davranışa yönelmelerinde uygun aile atmosferini yarattıklarını belirlemişlerdir.

Demiriz ve Öğretir (2007), araştırmalarında alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan 10 yaş çocukların anne tutumlarının incelenmesi amacıyla yapmış ve araştırmayı 143 kız, 157 erkek olmak üzere toplam 300 çocuğa uygulamıştır. Çocukların annelerine “Genel Bilgi Formu” ve “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğini” uygulamış ve elde edilen verileri t-Testi ve Varyans Analizi yöntemi kullanılarak değerlendirmiştir. Araştırma sonunda çocukların cinsiyetlerine göre anne tutumlarını incelediğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıklarını, Aşırı Koruyucu ve Sıkı Disiplin boyutundaki annelerin çocuk sayısına göre farklı tutumlar sergiledikleri ni saptamıştır. Çalışmayan annelerin çalışan ve emekli olan annelere göre daha fazla aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutum boyutuna sahip olduklarını belirlemiştir. Emekli olan annelerin çalışan ve çalışmayan annelere göre daha fazla rollünü reddettiği ve geçimsizlik tutum boyutuna sahip olduklarını ifade etmiştir. Annelerin tutumları arasındaki ilişkiye baktıklarında ise, annelerin sadece sıkı disiplin boyutu ile diğer boyutlar arasında güçlü ilişki olduğu nu belirlemiştir. Ayrıca anne tutumundaki tüm boyutlar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu saptamıştır.

Uyanık Balat (2007), araştırmasında ilköğretime başlayan çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmayı ilköğretime başlayan 183 çocuktan ve ailesinden oluşturmuştur. Örneklemi oluşturan çocukların anne-baba tutumlarını ölçmek için Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu

Ölçeğini (PARI) ve ayrıca demografik bilgiler elde etmek için bilgi formu nu uygulamıştır. Verilerin analizinde Kruskal Wallis, t testi, tek yönlü varyans analizi ve Mann Whitney U testinden yararlanmıştır. Araştırma sonuçlarından bazıları şu şekildedir: Okul öncesi eğitimden yararlanmayan çocukların ailelerinin çok daha fazla düzeyde aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumunu benimsedikleri ve okul öncesi eğitimden yararlanma süreleri ile bu tutumlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Çocukların okul öncesi eğitimden yararlanma düzeyleri ile anne-babaların demokratik tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır; fakat okul öncesi eğitimden yararlanma süresi arttıkça, ailelerin demokratik tutum puanlarında da artış olmuştur. Cinsiyetlere göre anne-baba tutumları arasında fark saptamamıştır.

Çeçen (2008), araştırmasında üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini Çukurova Üniversitesi, örneklemini ise Çukurova Üniversitesinde 2005-2006 yılında farklı fakültelerde (Eğitim, Mühendislik, İdari Bilimler, Fen Edebiyat) öğrenim gören toplam 521 öğrenci ile oluşturmuştur. Araştırmada cinsiyet ve algılanmış ebeveyn tutumlarının yalnızlık ve sosyal destek üzerindeki etkisini çok boyutlu varyans analizi (MANOVA) ile test etmiştir. Uygulanan MANOVA sonuçları cinsiyet ana etkisine göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin farklılaşmadığını, kız ve erkek öğrencilerin birbirine benzer düzeyde yalnızlık ve sosyal destek algılarının olduğunu göstermektedir. Ana-baba tutumları ana etkisine göre ise yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir. Ebeveynlerini demokratik algılayan ebeveynlerin çocuklarının kendilerini daha

az yalnız hissettiklerini ve daha fazla arkadaşlarından ve ailelerinden sosyal destek aldıklarını saptamıştır. Sonuç olarak; araştırma sonuçları cinsiyet ana etkisine göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin farklılaşmadığını, algılanmış ebeveyn tutumlarına göre ise yalnızlık ve algılanmış sosyal destek düzeylerinin farklılaştığını saptamıştır.

Aksoy ve diğerleri (2009), araştırmalarında ebeveynlerin çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini daha kapsamlı incelemek için ebeveynlik stilleri ve uygulamaları üzerine inceleme yapmayı amaçlamıştır. Ebeveynlik stillerinin ve uygulamalarının kültüre göre farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Asya Kültürlerinde ebeveynlik stillerini ve uygulamalarını ailenin yapısı, annenin ve babanın aile içindeki anlamını, aile içi iletişimin etkilediğini, ebeveynlik stil ve uygulamalarında, annenin eğitim durumu ve çocuğun mizacı gibi farklı etmenlerin de rolü olduğunu belirtir. Ancak Asya Kültüründe ebeveyn ve çocuk ilişkisini daha kapsamlı anlayabilmek için bu kültürdeki diğer ebeveynlik stilleri ve uygulamalarının neler olduğuna ve birbirinden hangi yönlerde farklılaştığına ilişkin daha çok araştırmaya gereksinim olduğu ifade etmektedir.

Pekşen Akça (2012), araştırmada çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte ana-babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu tutum sergileme ve fedakâr olma durumları üzerine inceleme yapmayı amaçlamıştır. Veri toplama aracı olarak Lecomple ve arkadaşları (1978) tarafından uyarlanan "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları" adlı anketi kullanmıştır. Araştırmayı Ankara ilinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerde ilköğretim okulunda çocuğu olan ve araştırmaya katılmak isteyen 133 (K= 87, E=46) ana-babaya uygulamıştır. Elde edilen verileri araştırmanın amacına uygun istatistiksel yöntemler kullanılarak

analiz etmiştir. Sonuç olarak üst sosyo-ekonomik düzeyin % 57,5, orta sosyo-ekonomik düzeyin % 51.5 'i ve alt sosyo ekonomik düzeyin % 46.6 sı çocukların zor işlerden korunması gerektiğini, bir ana-babanın çocuğu için kendisini feda edebileceği ve annelerin % 60'ı, babaların % 72'si üst sosyo-ekonomik düzeyde çocuğun tüm düşüncelerinin öğrenmesini çok uygun bulduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şanlı ve Öztürk (2012), araştırmalarında okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi amacıyla yapmıştır. Tanımlayıcı ve karşılaştırmalı olan bu araştırmanın örneklemini, küme örneklem yöntemiyle seçmiştir. Araştırmayı seçilen üç anaokulunda eğitim gören toplam 390 öğrencinin annesi oluşturmuştur. Kişisel Bilgi Formu ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ile toplanan veriler, tek yönlü varyans analizi, Kruskal Wallis varyans analizi ve iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testini kullanarak değerlendirmiştir. Annelerin yaş, eğitim ve çalışma durumu, aylık gelir durumu, ailenin oluştuğu kişiler değişkenlerine göre tutumlarında anlamlı fark olduğunu bulmuştur. Küçük yaşta olan, eğitim düzeyi düşük olan ve çalışmayan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığını belirlemiştir. Annenin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alması ve kendini yeterli hissetmesi durumunda demokratik tutumun arttığını, diğer tutumların azaldığını saptamıştır. Annelerin çocuğun cinsiyetine göre tutumlarında fark olmadığını bulmuştur.

3.2. Denetim Odağı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Alisinanoğlu (2003), araştırmasında çocukların denetim odaklarında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba öğrenim düzeyi gibi değişkenlerin farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek ve çocukların denetim odakları ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapmıştır. Araştırma sonucunda çocukların denetim odakları puan ortalamalarında, cinsiyet, anne öğrenim düzeyi ve koruyucu anne tutumunun önemli bir farklılığa neden olduğunu saptamıştır.

Çolak (2006), araştırmasında öğretmenlerde alan bilgisi ve öğretmenlik becerileri kadar kişilik özelliklerinin de önemli olduğu düşüncesinden yola çıkarak, teknik öğretmenlerde denetim odağının yönü ve medeni durum, yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi değişkenleri ile ilişkisini belirlemeye çalışmıştır. Öğretmenlerde denetim odağının yönünü belirlemek için Rotter tarafından geliştirilmiş olan İç-Dış Denetim Odağı Ölçeğini kullanmış; cevaplayıcılara ilişkin genel bilgiyi de hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile toplamıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modelini kullanmıştır. İstatistiki çözümlenmelerde; çoklu grup karşılaştırmaları için $p < .05$ anlamlılık düzeyinde tek boyutlu varyans analizi, ikili grup karşılaştırmaları için t-testi kullanmıştır. Araştırma sonucunda, ölçekten alınan toplam puanlara göre; araştırmaya katılan öğretmenlerden % 89'unun iç denetimli olduğu, denetim odağı puanları ile medeni durum, yaş, anne ve babanın eğitim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını saptamıştır.

Akın (2007), araştırmasını Akademik Kontrol Odağı Ölçeği'ni geliştirmek ve geçerlik ve güvenirlik analizlerini belirlemek amacıyla yapmıştır. Araştırmayı Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 647 üniversite öğrencisine uygulamıştır. Faktör analizinin sonucunda toplam varyansın % 71.7'sini açıklayan, 17 madde ve 2 alt boyuttan oluşan bir ölçme aracı elde etmiştir. Bu alt boyutlar akademik dış kontrol odağı ile akademik iç kontrol odağıdır. Ölçeğin faktör yükleri .61 ile .95 arasında değişmektedir. Uyum geçerliği çalışmasında bu araştırmada geliştirilen ölçek ile Kontrol Odağı Ölçeği (Dağ, 2002) arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu saptamıştır. Bulgulara dayanarak RİDDOÖ'nin eğitim ve psikoloji alanında kullanılabilir, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu tespit etmiştir.

Basım ve Şeşen (2008), araştırmasında bakanlıklar ve bakanlıkların bağlı/ilgili kuruluşlarından rastlantısal olarak belirlenen 172 kamu çalışanının kontrol odaklarının, "yenilikçilik", "risk alma ve fırsatlara odaklanma" alt boyutları ile ele alınan örgüt içi girişimcilik tutumları ile ilişkisini incelemek amacıyla yapmıştır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde iç kontrol odaklı çalışanların dış kontrol odaklılarla karşılaştırıldığında daha yenilikçi, daha fazla risk alabilen ve fırsatlara odaklanabilen kişiler oldukları, ancak genel olarak kamu çalışanlarının sahip olduğu risk alma ve fırsatlara odaklanma tutumlarının düşük seviyede olduğunu saptamıştır.

Dilmaç (2008), araştırmasında görsel sanatlar öğretmen adaylarının denetim odağı düzeylerini bazı değişkenlere göre karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmayı Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-iş Eğitimi Ana Bilim Dalında öğrenim gören

öğrencilere uygulamıştır. Görsel sanatlar öğretmen adaylarının denetim odağını belirlemek amacıyla Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeğini uygulamıştır. Araştırma betimsel bir çalışma olup, 2007-2008 öğretim yılı güz döneminde, Resim-iş Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim gören 1. sınıftan 18, 2. sınıftan 28, 3. sınıftan 13 ve 4. sınıftan 16 olmak üzere toplam 75 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 32'si erkek ve 43'ü bayandır. Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmasında SPSS 13.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığı çapraz tablolardan elde edilen Ki-kare sonuçlarına göre değerlendirmiştir. Anlamlılık düzeyini $p < 0,05$ olarak kabul etmiştir. Sonuç olarak, görsel sanatlar öğretmeni adaylarının denetim odağı puanları arasında sınıflar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bulgulardan, Resim-iş Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin yüksek düzeyde iç denetim odağına sahip olduklarını saptamıştır. Cinsiyetleri açısından denetim odağını öngörmeye anlamlı bir farklılaşma olduğunu tespit etmiş, kızların erkeklere oranla daha iç denetim odaklı olduklarını belirlemiştir. Ayrıca denetim odağı ile akademik başarı değişkeni arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiştir.

Meydan (2010), araştırmasında kontrol odağının, bireylerin adalet algısı ile iç girişimci davranışları arasındaki ilişkilerin ve etkinin belirlenmesini bulmayı amaçlamıştır. Örgüt içi girişimci (iç girişimci) davranışlar bireysel ve örgütsel faktörlerden etkilenebildiğini söyleyerek, söz konusu değişkenlerden olan kontrol odağı ve örgütsel adalet algısının örgüt içi girişimcilik üzerinde etkisi bulunabileceği ve bu üç değişken arasındaki ilişki birlikte ele alındığında, bir kişilik değişkeni olarak kontrol odağının, bireylerin adalet algısı ile iç girişimci

davranışları ilişkisi üzerinde şekillendirici etki yapabileceği belirterek, bu ilişkilerin ve etkinin belirlenebileceğini belirtmiştir. Araştırmayı bir kamu kurumunda görev yapan 149 çalışandan anket yöntemi ile toplanan verilerle yürütmüştür. Analiz sonuçları adalet algısının iç girişimci davranışlar üzerinde etkili olduğunu ve kontrol odağının bu ilişkide şekillendirici etki yaptığını ortaya koymuştur.

4. YÖNTEM

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırma sürecinde kullanılan model açıklanmış, araştırmanın evren ve örnekleme belirtilmiş, araştırma için kullanılan veri toplama aşaması ve verilerin analizi ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Betimsel nitelikte olan bu araştırmada, çocuğu okul öncesi eğitimi alan ailelerin demografik özellikleri, denetim odağı türleri ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin var olup olmadığını belirlemeye yönelik “ilişkisel tarama” modeli kullanılmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde herhangi bir değişime uğramadan olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2008: 77).

İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2008: 81).

Anasınıfına devam eden çocukların annelerinin denetim odaklarında yaş, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, çocuk sayısı gibi sınıflandırılmış bağımsız değişkenlerin farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi ve annelerin denetim odakları ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Toplanan ölçekler SPSS17 paket programında kodlanmış ve betimsel istatistikler, ilişkisel istatistikler ve çoklu doğrusal regresyon yöntemleri ile analiz edilmiştir.

Araştırma sorularının cevapları bulgular kısmında metin ve tablolar ile sunulmuş; bulgular tartışma kısmında ilgili alan yazın çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni; Aydın ili Söke ilçe merkezinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının anneleri (670) oluşturmaktadır. Evrenden random olarak seçilen 342 çocuğun annesi araştırmanın örneğini oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni temsil etme yüzdesi %51'dir.

4.3. Veri Toplama Aşaması

Söke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gidilerek, Söke ilçe merkezindeki devlete bağlı resmi anaokullarının isimleri, adresleri, telefonları ve öğrenci sayıları Excel dosyası olarak alınmıştır. Söke ilçe merkezinde bulunan 15 resmi devlet anaokuluna veri toplama yöntemi olarak belirlenen, annelerin yetiştikleri ortamın demografik bilgilerini elde etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek için "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)" ile annelerin denetim odağı türünü belirlemek için de "Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ)" uygulanmıştır. Ölçekler

araştırmacı tarafından okullara gidilerek, m¼d¼rlerle g¼r¼řme yapılarak, annelerin ¼l¼ekleri nasıl doldurması gerektiği hakkında ¼ęretmenlere gerekli bilgiler verildikten sonra, uygulama başlatılmış, toplam 670 adet ¼l¼ek dağıtılmıştır. 670 adet ¼l¼ekten 342 adet ¼l¼ek doldurulmuş şekilde geri d¼nm¼řt¼r. Araştırmanın ¼rneklem gurubuna, 2011–2012 Eğitim-¼ęretim yılının ikinci yarısında Nisan ve Mayıs ayları i¼inde uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama amacıyla kullanılan iki ¼l¼ek ve bir demografik soru formu şunlardır:

4.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada aileler hakkındaki tanıtıcı bilgileri belirlemek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda yaşı, eğitimi, mesleği, sahip olduğu erkek ve kız ¼ocuk sayısı, anasınıfına g¼nderdięi ¼ocuk sayısı, geliri gibi sosyo-demografik ¼zelliklerini belirlemeye y¼nelik sorular yer almaktadır.

4.3.2. Rotter'in İ¼-Dış Denetim Odağı ¼l¼eęi (RİDDO¼)

Rotter İ¼ - Dış Denetim Odağı ¼l¼eęi sadece teorik bir değişkeni ve onun hipotez ¼zelliklerini akılda tutmak i¼in oluşturulmadı. Aynı zamanda bazı davranışların ve durumların ¼eřitli oluşum sebeplerini, ilgili konu ya da toplumlarda kullanmak i¼in tasarlanmıştır. Sosyal ¼ęrenme teorisinin, kişinin bireysel ve ¼evresiyle olan etkileşimini, kişiliği irdeleyen bir araştırma birimi

olduğu söylenebilir. Bir durumdan başka bir duruma yönelik olarak genellemeler yapılabilmesine rağmen, bireylerin olaylar karşısında gösterdiği davranışlar, durumlara göre farklılık gösterebileceklerdir (Rotter, 1990: 491).

Ölçeğin her maddesi, seçime - zorlanık (forced choice) cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Örneğin, (2a.) insanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, birazda şanssızlıklarına bağlıdır. (2b.) insanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur. Ölçekteki altı madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışallık yönündeki seçenekleri 1'er puanla değerlendirilmektedir. Buna göre ölçek puanları 0 ila 23 arasında değişmektedir. Puanlar yükseldikçe dış denetim odağı inancının arttığını göstermektedir (Dağ, 1991: 11). 0-7 arasındaki puanlama iç denetim odağına, 14'ün üzerindeki puanlama dış denetim odağına işaret eder. 8-13 puanlaması ise karma-ortalama (mixed locus) düzeye tekabül eder (<http://www.wku.edu/~shana.pack/pppers.PDF>).

Rotter tarafından (1966) geliştirilen bu ölçek, Türkçeye İhsan DAĞ tarafından uyarlanmıştır. Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Rotter denetim odağı ölçeğinin test-tekrar test güvenilirlik kat sayısı. 83 tür. Ölçeğin KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı. 68, CRONBACH alfa iç tutarlık katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur. Esas araştırma örneklemini (N=532) verileri üzerinden iç tutarlık katsayısı da .70'dir. Deneklerin görüşme denetim odağı puan ortalaması ile Rotter Denetim Odağı Ölçeği puanları arasında .69 luk bir Pearson korelasyonu elde edilmiştir (Dağ, 1991: 12).

Rotter İç Dış Denetim Odağı Ölçeğinin güvenilirlik analizi Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. RİDDO Ölçeğinin Güvenirlik Analizi

Ölçek	Katılımcı sayısı	Madde Sayısı	Kuder Richardson 20
RİDDO	342	23	0,50

Tablo 1'de görüldüğü gibi RİDDO Ölçeği'nin Kuder Richardson 20 güvenilirlik katsayısı 0,50 olarak hesaplanmıştır. Bu değer ölçeğin uzunluğu dikkate alındığında kabul edilebilir bir güvenilirlik katsayısıdır.

4.3.3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)

Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek amacıyla 1958 yılında ABD' de Schaefer ve Bell'in geliştirdiği ölçek, 1978'de Güney Le Comple, Ayhan Le Compte ve Serap Özer tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Asıl formunda 23 alt ölçekten oluşan tümü 115 madde olan ölçek, Türkçe formunda 5 alt ölçek ve 60 madde haline getirilmiştir. Bu alt ölçekler şunlardır (Öner, 1997: 538):

- 1- Aşırı kontrolcü annelik (16 madde),
- 2- Ev kadınlığı rolünü reddetme (13 madde),
- 3- Demokratik tutum ve eşitlik tanıma (9 madde),
- 4- Karı koca geçimsizliği (6 madde)
- 5- Artık boyut ya da sıkı denetim(16 madde)

Bireyin kendi kendine yanıtlayabileceği, uygulanması kolay olan bu ölçeğin puanlaması, çok uygun buluyorum (4 puan), oldukça uygun buluyorum (3 puan), biraz uygun buluyorum (2 puan), hiç uygun bulmuyorum (1 puan) şeklinde olmaktadır. Ancak 29. ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. Her boyutun temsil ettiği alttest için ayrı puan elde edilir. Puanları yorumlarken, her alttest toplam puanın yüksekliği, o boyutta yansıtılan tutumun onaylandığını gösterir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği .58 ile .88 arasında bulunmuştur (Öner, 1997: 539-540).

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin (PARI) güvenilirlik analizi Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. PARI Ölçeğinin Her Bir Alt Ölçeği İçin Güvenirlik Analizi

<i>Alt ölçekler</i>	<i>Katılımcı sayısı</i>	<i>Madde Sayısı</i>	<i>Cronbach Alfa</i>
PARI 1	342	16	0,84
PARI 2	342	9	0,50
PARI 3	342	13	0,77
PARI 4	342	6	0,65
PARI 5	342	16	0,82
PARI 6	342	60	0,90

Tablo 2'de görüldüğü gibi, toplamda PARI Ölçeği'nin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.90'dır. Sırasıyla alt ölçek güvenilirlik katsayılarına bakıldığında; PARI1 için 0,84; PARI2 için 0,50; PARI3 için 0,77; PARI4 için 0,65 ve PARI5 için 0,82 güvenilirlik katsayılarıdır. Toplamda PARI Ölçeği için güvenilirlik yüksektir.

4.4. Verilerin Analizi

Veri analizi aşamasında öncelikle katılımcılardan toplanan demografik bilgiler, PARI VE RİDDO ölçeklerinin alt boyutlarının frekansları hesaplanmıştır. Sonrasında değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanıp, hangi değişkenlerin çoklu doğrusal regresyon analizine alınacağına karar verilmiştir. Çalışmada; eğitim, yaş, erkek ve kız çocuk sayısı, aylık gelir ve RİDDO Ölçeği bağımsız değişkenler (faktörler) olarak analiz edilirken, PARI ölçeğinin alt boyutları bağımlı değişkenler olarak analiz edilmiş ve PARI'nin beş alt ölçeğine bağlı olarak beş adet çoklu doğrusal regresyon hesaplanmıştır.

Verinin dağılımı histogramlar ve normal P-P dağılımı üzerinde normal bir görünüm sergilemektedir. Değişkenler arası korelasyon değerleri yüksek olmadığından (0,90 üzeri), çoklu doğrusal regresyonda değişkenler arası çoklu eş doğrusallık gözlenmemiştir.

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacında belirtilen ve alt problemler doğrultusunda yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Katılımcıların yaş dağılımına yönelik bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	F	%
20 ve altı	2	0,6
21-25	14	4,1
26-30	102	29,8
31-35	98	28,7
36-40	92	26,9
41 ve üstü	34	9,9
Toplam	342	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi, çalışmaya toplam 342 anne katılmıştır. Katılımcıların yaşlarına bakıldığında; 20 yaş ve altı grubunda 2 katılımcı (%6), 21-25 yaş grubunda 14 katılımcı (%4,1), 26-30 yaş grubunda 102 katılımcı (%29,8), 31-35 yaş grubunda 98 katılımcı (%28,7), 36-40 yaş grubunda 92 katılımcı (%26,9) ve 41 ve üstü yaş grubunda 34 katılımcı (%9,9) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu 26-30 yaş grubundadır.

Katılımcıların eğitim durumu dağılımına yönelik bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim	f	%
Okuma yazma bilmiyorum	9	2,6
İlkokul mezunu	108	31,6
Ortaokul mezunu	47	13,7
Lise mezunu	111	32,5
Üniversite mezunu	66	19,3
Yüksek lisans ve üstü mezunu	---	---
Toplam	342	100

Tablo 4'de görüldüğü gibi, katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; okuma yazma bilmeyen grubunda 9 katılımcı (%2,6), ilkokul grubunda 108 katılımcı (%31,6), ortaokul grubunda 47 katılımcı (%13,7), lise grubunda 111 katılımcı (%32,5), üniversite grubunda 66 katılımcı (%19,3) yer almaktadır. Yüksek lisans ve üstü grubunda katılımcı yer almamaktadır. Katılımcıların çoğunluğu lise grubundadır.

Katılımcıların meslek dağılımına yönelik bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Meslek Dağılımı

Meslek	f	%
Memur	31	9,1
Ev hanımı	197	57,6
İşçi	69	20,2
Serbest meslek	22	6,4
Diğer	23	6,7
Toplam	342	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi, katılımcıların mesleklerine bakıldığında; memur grubunda 31 katılımcı (%9,1), ev hanımı grubunda 197 katılımcı (%57,6), işçi grubunda 69 katılımcı (%20,2), serbest meslek grubunda 22 katılımcı (%6,4), diğer grubunda 23 katılımcı (%6,7) katılımcı yer almaktadır. Katılımcıların çoğunluğu ev hanımı grubundadır.

Katılımcıların gelir durumu dağılımına yönelik bilgiler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Gelir Durumu Dağılımı

<i>Aylık gelir</i>	f	%
0 TL. – 1000 TL.	159	46,5
1001 TL. – 2000 TL.	101	29,5
2001 TL. – 3000 TL.	45	13,2
3001 TL. – 4000 TL.	16	4,7
4001 TL. – 5000 TL.	13	3,8
5000 TL. üstü	8	2,3
Toplam	342	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi, katılımcıların aylık gelirlerine bakıldığında; 0 TL. – 1000 TL. grubunda 159 katılımcı (%46,5), 1001 TL. – 2000 TL. grubunda 101 katılımcı (%29,5), 2001 TL. – 3000 TL. grubunda 45 katılımcı (%13,2), 3001 TL. – 4000 TL. grubunda 16 katılımcı (%4,7), 4001 TL.– 5000 TL. grubunda 13 katılımcı (%3,8), 5000 TL. üstü grubunda 8 katılımcı (%2,3) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu 0 TL. – 1000 TL. grubundadır.

Katılımcıların medeni hal durumu dağılımına yönelik bilgiler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Medeni Hal Durumu Dağılımı

<i>Medeni Hal</i>	f	%
Evli	320	93,6
Boşanmış	15	4,4
Evli fakat babadan ayrı çocukla yaşıyor	4	1,2
Boşanmış, büyükanne büyükbaba ile yaşıyor	2	0,6
Diğer	1	0,3
Toplam	342	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi, katılımcıların medeni hallerine bakıldığında; evli grubunda 320 katılımcı (%93,6), boşanmış grubunda 15 katılımcı (%4,4), evli fakat babadan ayrı çocukla yaşıyor grubunda 4 katılımcı (%1,2), boşanmış büyükanne büyükbaba ile yaşıyor grubunda 2 katılımcı (%0,6), diğer grubunda 1 katılımcı (%0,3) yer almaktadır. Katılımcıların çoğunluğu evli grubundadır.

Katılımcıların sahip olduğu erkek çocuk sayısı dağılımına yönelik bilgiler Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Sahip Olduğu Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

<i>Erkek çocuk sayısı</i>	f	%
0	115	33,6
1	156	45,6
2	64	18,7
3	7	2
Toplam	342	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi, katılımcıların sahip olduğu erkek çocuk sayısına bakıldığında; erkek çocuğu olmayan grubunda 115 katılımcı (%33,6), 1 erkek çocuğu olan grubunda 156 katılımcı (%45,6), 2 erkek çocuğu olan grubunda 64 katılımcı (%18,7), 3 erkek çocuğu olan grubunda 7 katılımcı (%2) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu 1 erkek çocuğu grubundadır.

Katılımcıların sahip olduğu kız çocuk sayısı dağılımına yönelik bilgiler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Sahip Olduğu Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

<i>Kız çocuk sayısı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
0	111	32,5
1	157	45,9
2	58	17
3	12	3,5
4	4	1,2
Toplam	342	100

Tablo 9’da görüldüğü gibi, katılımcıların sahip olduğu kız çocuk sayısına bakıldığında; kız çocuğu olmayan grubunda 111 katılımcı (%32,5), 1 kız çocuğu olan grubunda 157 katılımcı (%45,9), 2 kız çocuğu olan grubunda 58 katılımcı (%17), 3 kız çocuğu olan grubunda 12 katılımcı (%3,5), 4 kız çocuğu olan grubunda 4 katılımcı (%1,2) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu 1 kız çocuğu grubundadır.

Katılımcıların anaokuluna gönderilen çocuk sayısı dağılımına yönelik bilgiler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Anaokuluna Gönderilen Çocuk Sayısı Dağılımı

<i>Anaokuluna gönderilen çocuk sayısı</i>	f	%
1	247	72,2
2	84	24,6
3	9	2,6
4 ve üstü	2	0,6
Toplam	342	100

Tablo 10'da görüldüğü gibi, katılımcıların anaokuluna gönderdiği çocuk sayısına bakıldığında; 1 çocuk grubunda 247 katılımcı (%72,2), 2 çocuk grubunda 84 katılımcı (%24,6), 3 çocuk grubunda 9 katılımcı (%2,6), 4 ve üstü çocuk grubunda 2 katılımcı (%0,6) olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu anaokuluna 1 çocuk gönderen grubundadır.

5.1. Annelerin Aşırı Kontrolcü Annelik Tutumlarına, Demografik

Özelliklerin ve Denetim Odağının Etkisi

RİDDO Ölçeğinin betimsel istatistiklerine yönelik bilgiler Tablo 11'de, PARI1 aşırı kontrolcü annelik alt boyutu betimsel istatistiklerine yönelik bilgiler de Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 11. RİDDO Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri

Ölçek	N	\bar{X}	SS
RİDDO	342	10,34	0,50

Tablo 12. PARI1 Aşırı Kontrolcü Annelik Alt Boyutu Betimsel İstatistikler

Alt Ölçek	N	\bar{X}	SS
PARI 1	342	2,83	0,58

Tablo 11 ve 12'ye bakıldığında, RİDDO Ölçeği'nde katılımcıların ortalama puanlarının 10,34 (0,50) olduğu görülmektedir. PARI1 aşırı kontrolcü annelik alt boyutu ortalama puanı 2,83 (0,58)'tür.

PARI1 aşırı kontrolcü annelik alt boyutuna ve faktörler korelasyonuna yönelik bilgiler Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13. PARI1 Aşırı Kontrolcü Annelik Alt Boyutu ve Faktörler**Korelasyon Tablosu**

Değişkenler	Eğitim	Yaş	Erkek Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Sayısı	Gelir	RİDDOÖ
PARI1	-0,34***	-0,17**	-0,03	0,21***	-0,13**	-0,005

* $p < ,05$

** $p < ,01$

*** $p < ,001$

Tablo 13 incelendiğinde, PARI1 alt boyutu ile; eğitim, yaş, kız çocuk sayısı ve gelir değişkenleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi, yaşları ve gelirleri ile aşırı kontrolcü annelik arasında

ters yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi ($r=-0,34$, $p<,001$), yaşları ($r=-0,17$, $p<,01$) ve gelirleri ($r=-0,13$, $p<,01$) azaldıkça, aşırı kontrolcü annelik artmaktadır. Annelerin sahip olduğu kız çocuk sayısı ile aşırı kontrolcü annelik arasında ise pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin sahip oldukları kız çocuk sayısı arttıkça, aşırı kontrolcü annelik tutumları da anlamlı biçimde artmaktadır ($r=0,21$, $p<,001$). Annenin eğitim seviyesinin azalmasıyla birlikte, çocuğunu yetiştirirken gerekli bilgiye sahip olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

PARI1 aşırı kontrolcü annelik alt boyutu regresyon sonucuna yönelik bilgiler Tablo 14'de verilmiştir

Tablo 14. PARI1 Aşırı Kontrolcü Annelik Alt Boyutu Regresyon Sonucu

Değişken	b	S.H	β	p
(Sabit)	2,97	0,14	-	0,000
Eğitim	-0,32	0,06	-0,27	0,000
Yaş	-0,18	0,06	-0,15	0,005
Erkek Çocuk Sayısı	0,04	0,05	0,06	0,35
Kız Çocuk Sayısı	0,13	0,04	0,19	0,002
Aylık gelir	-0,04	0,06	-0,04	0,50
RİDDOÖ	0,001	0,009	0,003	0,95

Model Özeti

$$F= 10,54$$

$$sd= 6$$

$$R^2= ,16$$

$$\text{Düzeltilmiş } R^2= ,14$$

$$p<.000$$

Tablo 14'de sunulan aşırı kontrolcü annelik alt boyutu regresyon sonuçları incelendiğinde; eğitimin, yaşın ve kız çocuk sayısının bu boyutu anlamlı derecede etkilediği görülmektedir. Eğitim ve yaş değişkenlerinin PARI1 alt boyutuna ters yönde anlamlı etki ettiği gözlenirken (sırasıyla $\beta = -0,27$; $p < ,001$ ve $\beta = -0,15$; $p < ,01$); kız çocuk sayısının PARI1 alt boyutuna pozitif yönde anlamlı etki ettiği gözlenmektedir ($\beta = 0,19$; $p < ,01$). Örneklemdeki annelerin eğitim seviyeleri ve yaşları düştükçe ve kız çocuk sayıları arttıkça, aşırı kontrolcü annelik tutumları artmaktadır. Bu üç faktör, PARI1 boyutundaki değişimin %14'sini açıklamaktadır ($F = 10,54$; $p < ,000$). Çocuk sayısının artmasıyla beraber çocuklarını olası gelecek dış etkenlere karşı yeterince koruyamadığını düşünen annelerin, aşırı kontrolcü annelik sergilemekte oldukları söylenebilir.

5.2. Annelerin Demokratik ve Eşitlik Tanıma Annelik Tutumlarına, Demografik Özelliklerin ve Denetim Odağının Etkisi

PARI2 demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu betimsel istatistiklerine yönelik bilgiler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. PARI2 Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu Betimsel

İstatistikler

<i>Alt Ölçek</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>
PARI2	342	3,14	0,42

Tablo 15'e bakıldığında, PARI2 demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu ortalama puanı 3,14 (0,42)'tür.

PARI2 demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu faktörler korelasyonuna yönelik bilgiler Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. PARI2 Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu ve

Faktörler Korelasyon Tablosu

<i>Değişkenler</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Yaş</i>	<i>Erkek Çocuk Sayısı</i>	<i>Kız Çocuk Sayısı</i>	<i>Gelir</i>	<i>RİDDOÖ</i>
PARI2	0,17**	0,01	-0,03	-0,04	-0,06	-0,08

* $p < ,05$

** $p < ,01$

*** $p < ,001$

Tablo 16 incelendiğinde, PARI2 alt boyutu ile; eğitim değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi ile demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi ($r=0,17$, $p < ,01$) arttıkça, demokratik tutum ve eşitlik tanıma artmaktadır. Annelerin eğitim seviyelerinin artmasıyla birlikte çocuklarına karşı daha bilinçli bir şekilde demokratik davranış sergiledikleri düşünülebilir.

PARI2 demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu regresyon sonucuna yönelik bilgiler Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. *PAR12 Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu***Regresyon Sonucu**

Değişken	b	S.H	B	P
(Sabit)	3,24	0,11	-	0,000
Eğitim	0,17	0,05	0,20	0,001
Yaş	0,001	0,05	0,001	0,98
Erkek Çocuk Sayısı	-0,01	0,03	-0,03	0,68
Kız Çocuk Sayısı	-0,01	0,03	-0,03	0,63
Aylık gelir	-0,10	0,05	-0,12	0,04
RİDDOÖ	-0,01	0,01	-0,07	0,97

Model Özeti

$F= 2,83$

$sd= 6$

$R^2 = ,22$

Düzeltilmiş $R^2 = ,05$

$p<,05$

Tablo 17’de sunulan demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt boyutu regresyon sonuçlarına baktığımızda; eğitimin ve gelirin bu boyutu anlamlı derecede etkilediğini görmekteyiz. Eğitim pozitif yönde, gelir ise negatif yönde PAR12 alt boyutunu anlamlı olarak etkilemektedir (sırasıyla $\beta =0,20$; $p<,001$ ve $\beta = -0,12$; $p<,05$). Örneklemdeki annelerin eğitim seviyeleri arttıkça ve gelir seviyeleri düştükçe demokratik ve eşitlikçi tutumları artmaktadır. Bu iki faktör PAR12 boyutundaki değişimin %5’ini açıklamaktadır ($F= 2,83$; $p<,05$).

5.3. Annelerin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Annelik Tutumlarına, Demografik Özelliklerin ve Denetim Odağının Etkisi

PAR13 ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu betimsel istatistiklere yönelik bilgiler Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. PAR13 Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu Betimsel

İstatistikler

<i>Alt Ölçek</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>
PAR13	342	2,19	0,54

Tablo 18'e bakıldığında, PAR13 ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu ortalama puanının 2,19 (,54) olduğu görülmektedir.

PAR13 Ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu ve faktörler korelasyonuna yönelik bilgiler Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. PAR13 Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu ve Faktörler

Korelasyon Tablosu

<i>Değişkenler</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Yaş</i>	<i>Erkek Çocuk Sayısı</i>	<i>Kız Çocuk Sayısı</i>	<i>Gelir</i>	<i>RİDDOÖ</i>
PAR13	-0,17**	-0,05	0,06	0,16**	-0,06	0,03

* $p < ,05$

** $p < ,01$

*** $p < ,001$

Tablo 19 incelendiğinde, PARI3 alt boyutu ile; eğitim ve kız çocuk sayısı değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi ile PARI3 alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki; kız çocuk sayısı ile PARI3 alt boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi ($r = -0,17$, $p < ,01$) azaldıkça ve annelerin kız çocuk sayısı arttıkça ($r = 0,16$, $p < ,01$) ev kadınlığı rolünü reddetme artmaktadır. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte annenin ailedeki sorumluluklarının bilincine varması, bu nedenle ev kadınlığını reddetme tutumunun azalma gösterdiği düşünülebilir.

PARI3 Ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu regresyon sonucu Tablo 20'de vermiştir.

Tablo 20. PARI3 Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu Regresyon

Sonucu

Değişken	b	S.H	β	P
(Sabit)	1,96	0,14	-	0,000
Eğitim	-0,09	0,06	-0,09	0,12
Yaş	-0,07	0,06	0,06	0,23
Erkek Çocuk Sayısı	0,12	0,04	0,17	0,007
Kız Çocuk Sayısı	0,14	0,04	0,23	0,000
Aylık gelir	-0,05	0,06	-0,05	-0,38
<i>RİDDOÖ</i>	0,01	0,009	0,06	0,26

Model Özeti

$$F = 4,21$$

$$sd = 6$$

$$R^2 = ,27$$

$$\text{Düzeltilmiş } R^2 = ,07 \quad p < ,000$$

Tablo 20'de sunulan ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu regresyon sonuçlarına baktığımızda; erkek ve kız çocuk sayısının bu boyutu anlamlı derecede etkilediğini görmekteyiz. Erkek ve kız çocuk sayısındaki artış pozitif yönde PARI2 alt boyutunu anlamlı olarak etkilemektedir (sırasıyla $\beta = 0,17$; $p < ,01$ ve $\beta = 0,23$; $p < ,001$). Örneklemdeki annelerin erkek ve kız çocuk sayıları arttıkça, ev kadınlığı rolünü reddetme tutumları artmaktadır. Bu iki faktör, PARI3 boyutundaki değişimin %7'sini açıklamaktadır ($F = 4,21$; $p < ,000$). Çocuk sayısının artmasına bağlı olarak, annelerin gün içerisinde çocuklarına ayırdıkları zaman ve ilgi de artmaktadır. Annenin kendine ayırdığı zamanın azalması nedeniyle ev kadınlığı rolünü reddeden annelik sergilediği söylenebilir.

5.4. Annelerin Karı Koca Geçimsizliği Annelik Tutumlarına, Demografik Özelliklerin ve Denetim Odağının Etkisi

PARI4 Karı koca geçimsizliği alt boyutu betimsel istatistikler ile ilgili bilgiler Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. PARI4 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Betimsel İstatistikler

Alt Ölçek	N	\bar{X}	SS
PARI 1	342	2,28	0,67

Tablo 21'e bakıldığında, PARI4 karı koca geçimsizliği alt boyutu ortalama puanının 2,28 (0,67) olduğu görülmektedir.

PARI4 Karı koca geçimsizliği alt boyutu ve faktörler korelasyonuna yönelik bilgiler Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. PARI4 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu ve**Faktörler Korelasyon Tablosu**

<i>Değişkenler</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Yaş</i>	<i>Erkek Çocuk Sayısı</i>	<i>Kız Çocuk Sayısı</i>	<i>Gelir</i>	<i>RİDDOÖ</i>
PARI2	-0,17**	-0,05	0,06	0,16**	-0,09	0,03

* $p < ,05$ ** $p < ,01$ *** $p < ,001$

Tablo 22 incelendiğinde, PARI4 alt boyutu ile; eğitim ve kız çocuk sayısı değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi ile PARI4 alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki ($r = -0,17, p < ,01$); kız çocuk sayısı ile PARI4 alt boyutu arasında pozitif yönlü ($r = 0,16, p < ,01$) bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi azaldıkça ve annelerin kız çocuk sayısı arttıkça karı koca geçimsizliği artmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça annelerin eşler arasındaki sorunları insanlara anlatmak istememesi nedeniyle, eğitimin arttıkça karı koca geçimsizliğinde azalış olacağı şeklinde bir sonuca ulaşmamıza sebep olabilir. Ayrıca çocuk sayısı arttıkça annede tükenmişlik hissini yaratmasından dolayı, annenin bu durumunun karı koca geçimsizliğini tetiklediği düşünülebilir.

PARI4 Karı koca geçimsizliği alt boyutu regresyon sonucu ile ilgili bilgiler Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. PARI4 Karı Koca Geçimsizliği Alt Boyutu Regresyon Sonucu

Değişken	B	S.H	β	p
(Sabit)	2,02	0,17	-	0,000
Eğitim	-0,11	0,08	-0,08	0,17
Yaş	-0,10	0,08	-0,07	0,18
Erkek Çocuk Sayısı	0,08	0,06	0,10	0,13
Kız Çocuk Sayısı	0,10	0,05	0,12	0,05
Aylık gelir	-0,12	0,07	-0,09	0,11
RİDDOÖ	0,03	0,01	0,13	0,02

Model Özeti

$$F= 3,27$$

$$sd= 6$$

$$R^2 = 0,27$$

$$\text{Düzeltilmiş } R^2 = ,04$$

$$p<,004$$

Tablo 23'te sunulan karı koca geçimsizliği alt boyutu regresyon sonuçlarına baktığımızda; kız çocuk sayısının ve RİDDO Ölçeği puanının bu boyutu anlamlı derecede etkilediğini görmekteyiz. Kız çocuk sayısındaki artış pozitif yönde ($\beta =0,12$; $p=,05$) ve RİDDO Ölçeği'nden alınan puan pozitif yönde ($\beta =0,13$; $p<,05$) PARI4 alt boyutunu anlamlı olarak etkilemektedir. Örneklemdeki annelerin kız çocuk sayıları ve dış denetimlilik boyutu yükseldikçe, karı koca geçimsizliği artmaktadır. Bu iki faktör, PARI4 boyutundaki değişimin %4'ünü açıklamaktadır ($F= 3,27$; $p<,01$). Çocuk sayısının artmasıyla, annenin ailesi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmede zorluk yaşaması ya da baba ile anne arasında gerekli paylaşımının olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

5.5. Annelerin Sıkı Denetim Annelik Tutumlarını, Demografik Özelliklerin ve Denetim Odağının Etkisi

PARI5 Artık boyut ya da sıkı denetim alt boyutu betimsel istatistiklerine yönelik bilgiler Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. PARI5 Artık Boyut ya da Sıkı Denetim Alt Boyutu Betimsel

İstatistikler

<i>Alt Ölçek</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>
PARI5	342	2,45	0,57

Tablo 24'e bakıldığında, PARI5 sıkı denetim alt boyutu ortalama puanının 2,45 (0,57) olduğu görülmektedir.

PARI5 Artık boyut ya da sıkı denetim alt boyutu ve faktörler korelasyonuna yönelik bilgiler Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25. PARI5 Artık Boyut ya da Sıkı Denetim Alt Boyutu ve Faktörler

Korelasyon Tablosu

<i>Değişkenler</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Yaş</i>	<i>Erkek Çocuk Sayısı</i>	<i>Kız Çocuk Sayısı</i>	<i>Gelir</i>	<i>RİDDOÖ</i>
PARI2	-0,43***	-0,21***	0,01	0,18***	-0,18**	0,02

* $p < ,05$

** $p < ,01$

*** $p < ,001$

Tablo 25 incelendiğinde, PARI5 alt boyutu ile; eğitim, yaş, kız çocuk sayısı ve gelir değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyeleri ($r = -0,43$, $p < ,001$), yaşları ($r = -0,21$, $p < ,001$) ve

gelirleri ($r = -0,18$, $p < ,001$) ile PARI5 alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki; kız çocuk sayısı ile PARI5 alt boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişki ($r = 0,18$, $p < ,001$) vardır. Annelerin eğitim seviyeleri, yaşları, gelirleri azaldıkça ve kız çocuk sayısı arttıkça; sıkı denetimleri artmaktadır. Annelerin, genç yaşta çocuk sahibi olmalarından dolayı tecrübe azlığından çocuklarına karşı daha sıkı denetimli oldukları düşünülebilir.

PARI5 Artık boyut ya da sıkı denetim alt boyutu regresyon sonucuna yönelik bilgiler Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. PARI5 Artık Boyut ya da Sıkı Denetim Alt Boyutu Regresyon

Sonucu

Değişken	b	S.H	β	P
(Sabit)	2,65	0,13	-	0,000
Eğitim	-0,41	0,06	-0,37	0,000
Yaş	-0,21	0,06	-0,18	0,000
Erkek Çocuk Sayısı	0,05	0,04	0,07	0,20
Kız Çocuk Sayısı	0,10	0,04	0,15	0,008
Aylık gelir	-0,06	0,06	-0,06	0,26
<i>RİDDÖÖ</i>	0,004	0,01	0,02	0,66

Model Özeti

$F = 17,09$ $sd = 6$

$R^2 = 0,23$

Düzeltilmiş $R^2 = 0,22$ $p < ,000$

Tablo 26'da sunulan sıkı denetim alt boyutu regresyon sonuçlarına baktığımızda; eğitimin, yaşın ve kız çocuk sayısının bu boyutu anlamlı derecede etkilediğini görmekteyiz. Eğitim ($\beta = -0,37$; $p < ,001$) ve yaş ($\beta = -0,18$; $p < ,001$);

PARI5 boyutunu negatif yönde etkilerken, kız çocuk sayısı PARI5 boyutunu pozitif yönde etkilemektedir ($\beta = 0,15; p < ,01$); Örneklemdaki annelerin; eğitimleri ile yaşları azaldıkça ve kız çocuk sayıları arttıkça, sıkı denetim artmaktadır. Bu faktörler, PARI5 boyutundaki değişimin %22'sini açıklamaktadır ($F = 17,09; p < ,001$). Bu durum annelerin çocuk sayısının artmasıyla beraber çocuklarına gösterdikleri sabrın azalması ve daha sıkı denetim uyguladıkları şeklinde açıklanabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmektedir.

6.1. Sonuçlar

Annelerinin ocuk yetiştirme tutumlarına demografik değişkenlerin ve denetim odağının etkisini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, annelere uygulanan ölçekler aracılığı ile elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde sunulmuştur.

- Annelerin aşırı kontrolcü annelik tutumlarına; eğitim, yaş, kız ocuk sayısı ve gelir değişkenleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi, yaşları ve gelirleri ile aşırı kontrolcü annelik arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi, yaşları ve gelirleri azaldıkça, aşırı kontrolcü annelik artmaktadır. Annelerin sahip olduğu kız ocuk sayısı ile aşırı kontrolcü annelik arasında ise pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin sahip oldukları kız ocuk sayısı arttıkça, aşırı kontrolcü annelik tutumları da anlamlı biçimde artmaktadır. rneklemdaki annelerin eğitim seviyeleri ve yaşları düştükçe ve kız ocuk sayıları arttıkça, aşırı kontrolcü annelik tutumları artmaktadır. Bu üç faktör, annelerin aşırı kontrolcü annelik tutumlarındaki değişimin %16'sını açıklamaktadır. Elde edilen bu sonuç, Demiriz ve öğretir (2007)'in çalışmasındaki ocuk sayısı azaldıkça ve eğitim seviyesi arttıkça annenin aşırı kontrolcü annelik tutumlarının azaldığı yani daha az koruyucu oldukları sonucu ile benzerlik göstermektedir. şanlı ve ztrk (2012)'n, Uyanık Balat (2007)'in ve zyrek ve Tezel şahin (2005)'in araştırmalarındaki annelerinin eğitim seviyesi aşırı koruyucu tutumlarını etkilemektedir. Eğitim

seviyesi arttıkça aşırı kontrolcü annelik tutumlarının azaldığı sonucu ile benzerlik göstermektedir.

- Annelerin demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumları ile eğitim seviyeleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi arttıkça, demokratik tutum ve eşitlik tanıma artmaktadır. Annelerin demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumlarını, eğitimin ve gelirin anlamlı derecede etkilediğini görülmektedir. Eğitim pozitif yönde, gelir ise negatif yönde demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumlarını anlamlı olarak etkilemektedir. Örneklemdaki annelerin eğitim seviyeleri arttıkça ve gelir seviyeleri düştükçe demokratik ve eşitlikçi tutumları artmaktadır. Bu iki faktör annelerin demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumlarındaki değişimin %5'ini açıklamaktadır. Elde edilen bu sonuç, Özyürek ve Tezel Şahin (2005)'in araştırmasındaki annelerin eğitim seviyeleri arttıkça demokratik ve eşitlik tanıma annelik tutumlarının arttığı sonucuyla benzerlik göstermektedir. Bu araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise babaların demokratik tutumlarının öğrenim düzeyinden etkilenmediğidir. Arı, Bayhan ve Artan (1997)'in çalışmasında annelerin eğitim seviyesi arttıkça otoriter tutumun azaldığı ve demokratik tutumun arttığı sonucuyla benzerlik göstermektedir.

- Annelerin ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumları ile eğitim ve kız çocuk sayısı değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi ile ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumları arasında negatif yönlü bir ilişki; kız çocuk sayısı ile ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi azaldıkça ve annelerin kız çocuk sayısı arttıkça ev kadınlığı rolünü reddetme

artmaktadır. Erkek ve kız çocuk sayısının ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarını anlamlı derecede etkilediği görülmektedir. Erkek ve kız çocuk sayısındaki artış pozitif yönde ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarını anlamlı olarak etkilemektedir. Örneklemdeki annelerin erkek ve kız çocuk sayıları arttıkça, ev kadınlığı rolünü reddetme tutumları artmaktadır. Bu iki faktör, ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarındaki değişimin %7'sini açıklamaktadır. Elde edilen bu sonuç, Demiriz ve Öğretir (2007)'in çalışmasındaki eğitim seviyesi azaldıkça annelerin ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarının arttığı sonucu ile benzerlik göstermektedir.

- Annelerin karı koca geçimsizliği annelik tutumları ile eğitim ve kız çocuk sayısı değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi ile karı koca geçimsizliği annelik tutumları arasında negatif yönlü bir ilişki; kız çocuk sayısı ile karı koca geçimsizliği annelik tutumları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyesi azaldıkça ve annelerin kız çocuk sayısı arttıkça karı koca geçimsizliği artmaktadır. Annelerin karı koca geçimsizliği annelik tutumlarını kız çocuk sayısının ve RİDDO Ölçeği puanının anlamlı derecede etkilediği görülmektedir. Kız çocuk sayısındaki artış pozitif yönde ve RİDDO Ölçeği'nden alınan puan da pozitif yönde annelerin karı koca geçimsizliği annelik tutumlarını anlamlı olarak etkilediği görülmektedir. Örneklemdeki annelerin kız çocuk sayıları ve dış denetimlilik boyutu yükseldikçe, karı koca geçimsizliği artmaktadır. Bu iki faktör, karı koca geçimsizliği annelik tutumlarındaki değişimin %4'ünü açıklamaktadır. Elde edilen bu sonuç, Demiriz ve Öğretir (2007)'in çalışmasındaki eğitim seviyesi

azaldıkça annelerin daha fazla geçimsizlik tutum boyutuna sahip oldukları sonucu ile benzerlik göstermektedir.

- Annelerin sıkı denetim annelik tutumları ile eğitim, yaş, kız çocuk sayısı ve gelir değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Annelerin eğitim seviyeleri, yaşları ve gelirleri ile sıkı denetim annelik tutumları arasında negatif yönlü bir ilişki; kız çocuk sayısı ile sıkı denetim annelik tutumları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Annelerin eğitim seviyeleri, yaşları, gelirleri azaldıkça ve kız çocuk sayısı arttıkça; sıkı denetimleri artmaktadır. Örneklemedeki annelerin; eğitimleri ile yaşları azaldıkça ve kız çocuk sayıları arttıkça, sıkı denetim artmaktadır. Bu faktörler, sıkı denetim annelik tutumlarındaki değişimin %22'sini açıklamaktadır. Elde edilen bu sonuç, Özyürek ve Tezel Şahin (2005)'in çalışmasındaki eğitim seviyesi arttıkça sıkı denetim annelik tutumlarının azaldığı ve kardeş sayısından etkilendiği, özellikle 3 ve daha fazla çocuğa sahip annelerin sıkı denetim annelik tutumlarında artış olduğu sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Demiriz ve Öğretir (2007)'in çalışmasındaki çocuk sayısı arttıkça ve eğitim seviyesi azaldıkça annelerin sıkı denetim annelik tutumlarının arttığı sonucu ile benzerlik göstermektedir. Şanlı ve Öztürk (2012)'ün ve Uyanık Balat (2007)'in çalışmasına göre annelerinin eğitim düzeyi annelerin sıkı denetim annelik tutumlarını etkilemektedir. Annelerin eğitim seviyesi azaldıkça sıkı denetim annelik tutumlarının arttığı sonucu ile benzerlik göstermektedir.

- Sonuç olarak; annelerin yaşının, eğitiminin ve gelirinin azalması anne tutumlarını olumsuz yönde etkilerken, kız - erkek çocuk sayısının ve denetim odağı puanının artmasının anne tutumlarını olumsuz yönde etkilediği

gözlemlenmektedir. Annelerin gelirinin arttıkça demokratik ve eşitlikçi annelik tutumunun artması ve denetim odağının sadece araştırmancının karı koca geçimsizliği annelik tutumu bölümünde etkili olması beklenilenden farklı bir sonuçtur.

6.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda geliştirilen öneriler, araştırma sonuçlarına ve araştırmacılara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

6.2.1 Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler

Annelerin yaşları azaldıkça aşırı kontrolcü annelik tutumlarının arttığı bulgusuna yönelik olarak, annelere Aile Sosyal Güvenlik Bakanlığın, belediyelerin, üniversitelerin, halk eğitim merkezlerinin ve medyanın işbirliğiyle erken yaşta çocuk sahibi olmanın aşırı kontrolcü annelik tutumlarını arttırdığını vurgulanabilir ve annelerin bilgilendirilmesi sağlanabilir.

Annelerin çocuk sayısı arttıkça ev kadınlığı rolünü reddetme annelik tutumlarının arttığı bulgusuna yönelik olarak, annelerin aile planlaması konusunda gerekli kurumlarla işbirliği yapması sağlanarak anneler bilinçlendirilebilir.

Annelerin denetim odağı puanı arttıkça karı koca geçimsizliği annelik tutumlarının arttığı bulgusuna yönelik olarak, denetim odağına ilişkin

farkındalıkları arttırılabilir ve özellikle denetim odağı ile ilgili verilecek eğitimlere ailelerin kolay ulaşılabilir olması sağlanabilir.

Annelerin eğitim seviyeleri azaldıkça sıkı denetim annelik tutumlarının arttığı bulgusuna yönelik olarak, kadının eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile ilgili çalışmalar ele alınabilir.

6.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırma, annelerin denetim odaklarının anne tutumlarına etkisi açısından incelenmiştir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda babaların veya öğretmenlerin denetim odaklarının, tutumlarına etkisi konulu araştırmalar yapılabilir.

Anne tutumunun, baba tutumunun, öğretmen tutumunun, anne baba ilişkisinin ve akran grubunun, çocukların denetim odaklarına etkisi açılarından da incelenebilir.

Ülkemizdeki anne tutumları ile gelişmiş ülkelerdeki anne tutumları arasındaki benzerlik ve farklılıklar araştırılabilir.

Anne tutumlarının ve denetim odaklarının değiştirilmesine yönelik bir eğitim programı tasarlamak başka bir araştırma konusu olabilir.

Araştırma sadece Aydın'ın Söke ilçe merkezinde uygulanmıştır. İleriki araştırmalar daha geniş evrenlerde de yapılabilir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz Ün, K. (2009). Aktif Öğrenme (11. Basım). İzmir: Biliş Yayıncılık.

- Akın, A. (2007). Akademik Kontrol Odağı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (34), 9-17.
- Aksoy, A.B. , Kılıç, Ş. , ve Gözün Kahraman, Ö. (2009). Asya Kültürlerinde Ebeveynlik Stilleri ve Uygulamaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2).
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-107.
- Arı, M. , Bayhan, P. ve Artan, İ. (1997). Farklı ana-baba tutumlarının 4-11 yaş grubu çocuklarında görülen problem durumlarına etkisinin araştırılması, 10. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arık, A. (1996). Motivasyon ve Heyecana Giriş. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Argun, Y. (1995). Anne - Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Ortaokul Öğrencilerinin Denetim Odağı Üzerine Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arkonaç, A. S. (2003). Psikoloji. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aslan, D. (2008). Özel Okullarda (Avcılar ve Beylikdüzü Bölgesindeki Özel Okullar) Öğrenim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Bazı Kişilik Özellikleri ile Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Basım, N. ve Şeşen, H. (2008). Çalışanların Kontrol Odaklarının Örgüt İçi Girişimcilik Tutumları İle İlişkisi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 63 (3), 49-64.
- Cüceloğlu, D. (1993). Dıştan Denetimli Kişi. *Yaşadıkça Eğitim*. Sayı: 30. Sayfa: 4-5
- Cüceloğlu, D. (2009). İnsan ve Davranışı (18. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2011). Yetişkin Çocuklar (29. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çeçen, R. Ç. (2008). Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 415-431.
- Çinko, S.B. (2009). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Denetim Odağı Türleri ve Denetim Odaklarının Öğretmenlik Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çolak, E. (2007). Meslek Lisesi Makine Bölümü Öğretmenlerinin Denetim Odaklarının Medeni Durum, Yaş, Anne ve Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1).
- Dağ, İ. (1991). Rotter'ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RIDKOÖ)'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği. *Psikoloji Dergisi*, 7 (26), 10-16.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49).

- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1).
- Dilmaç, O. (2008). Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Denetim Odaklarına İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (20).
- Dodson, F. (2000). Çocuk Yaşken Eğilir (Çev. Seçkin Selvi) (6. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Dönmez, A. (1983). Denetim Odağı(Locus Of Control) ve Çevre Büyüklüğü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 37-47.
- Dönmez, A. (1985a). Denetim Odağı (Locus of Control). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 18 (1-2), 31-43.
- Dönmez, A. (1985b). Denetim odağı, kendine saygı ve üç değişken. *Eğitim ve Bilim Dergisi* 10 (55), 4-15.
- Dönmez, A. (1986). Denetim Odağı: Temel Araştırma Alanları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 19 (1-2), 259-280.
- Ertübey- Kurt C. (1990). Bir Denetim Odağı Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması. V.Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji – Seminer Dergisi Özel Sayısı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Fidan, N. (1996). Okulda Öğrenme ve Öğretme. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Foran, S. (2012, 7 Ağustos). Theories of Emeritus Professor Julian Rotter Still Relevant to Field of Clinical Psychology. *UConn Today*. Web: <http://today.uconn.edu/blog/2012/08/theories-of-emeritus-professor-julian->

[rotter-still-relevant-to-field-of-clinical-psychology/](#) 25 Ocak 2013'te alınmıştır.

Giderer, H. E. (1990). Fen Lisesi ile Ömer Seyfettin Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odağına Göre Bazı Değişkenler Yönünden Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ginott, H. (1980). Siz ve Çocuğunuz (Çev. Nuran İskit ve Nurşin Günay). İstanbul: Bozak Basımevi.

Gordon, T. (1989). Etkili Ebeveyn Olma Eğitimi (Çev. Serra Cider). İstanbul: Özal Basımevi.

Gordon, T. (2001). Etkili Anababa Eğitimi (11. Basım) (Çev. Emel Aksay). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gordon, T. (2002). Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? (Çev. Emel Aksay) (5. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Gordon, T. (2005). Etkili Anababa Eğitiminde Uygulamalar (Çev. Emel Aksay) (14. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Kalkınç, F. (2005). Okul Evde Başlar (8. Basım). İzmir: Çağlayan Basımevi.

Karasar, N. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, İ. (2003). Evlilik Uyumu İle Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Koç, G. (2004). *Gelişim ve Öğrenme* (3. Basım) (Ed. Ayten Ulusoy). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükkaragöz, H. (1998). *İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mearns J. (2009). Social Learning Theory. In H. Reis & S. Sprecher (Eds.), *Encyclopedia of Human Relationships* (vol. 3) (pp. 1537-1540). Web: <http://psych.fullerton.edu/jmearns/rotter.htm> 25 Ocak 2013'te alınmıştır.
- Meydan, C. H. (2010). Adalet Algısı – İç Girişimci Davranışlar İlişkisinde Kontrol Odağının Şekillendirici Rol. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36) 195-222.
- Nelsen, J., Lott, L. ve Glenn, S. (2002). *Çocuk Eğitiminde A'dan Z'ye Pozitif Disiplin* (Çev. Murat Ersin). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Oktay, A. (2005). *Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Önder, A. (2004). *Ailede İletişim* (2. Basım). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Öner, N. (1997). *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı* (3. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özden, Y. (2005). *Eğitimde Yeni Değerler* (6. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, (49) 256-273.

Pack, S. , Personality: Theory, Research & Assessment. Web:

<http://www.wku.edu/~shana.pack/pppers.PDF> 25 Ocak 2013'te alınmıştır.

Palut, Birsen (2006). Düşünme Stilleri ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki. XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. 13-15 Eylül. Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi: Muğla.

Pekşen Akça, R. (2012). Ana-Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları. *Akademik Bakış Dergisi* (29).

Portakal, H. (1994). Çocuk Eğitiminde Özgürlük ve Saldırganlık. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Rogge, J. U. (2001). Sınırları Ebeveynler Koyar (Çev. Gülden Bilgili). İstanbul: Rota Yayınları.

Rotter, J.B. (1954). Locus of Control. Web:

<http://www.wilderdom.com/personality/LocusOfControl.html> 25 Ocak 2013'te alınmıştır.

Rotter, J. B. (1990). Internal Versus External Control of Reinforcement. *American Psychologist*, Vol. 45 (4), 489 - 493. Web:

<http://mres.gmu.edu/readings/PSYC557/Rotter1990.pdf> 25 Ocak 2013'te alınmıştır.

Seçer, Z., Sarı, H. ve Olcay, O. (2006). Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (16).

Selçuk, Z. (1996). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Yayınevi.

- Solmuş, T. (2004). İş Yaşamı, Denetim Odağı ve Beş Faktörlük Kişilik Modeli. *Türk Psikoloji Bülteni* 10 (34-35), 196-205.
- Söylemez, S. (2003). Çocuk ve Disiplin. Çocuğumu Nasıl Yetiştirmeliyim?. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Srinivasan N. ve Tikoo,S. (1992). Effect of Locus of Control on Information Search Behavior. *Association for Consumer Research, Volume 19*, 498-504. Web: <http://www.acrwebsite.org/search/view-conference-proceedings.aspx?Id=7349> 25 Ocak 2013'te alınmıştır.
- Şahin Tezel, F. ve Özyürek, A. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (2).
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (32).
- Tuzcuoğlu, N. (2004). Bir Aile Olmak (2. Basım). İstanbul: Morpa Kültür yayınları.
- Uçmaz Halıcıoğlu, İ. (2004). Annelerin Empatik Beceri Düzeyi İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Görgün Baran, A. (2005). Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri :Ankara İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 3 (3), 367-386.
- Uyanık Balat, G. (2007). İlköğretime Başlayan Çocukların Anne Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Okul Öncesi Eğitimden Yararlanma Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32 (14), 89-99.

- Usta, A. (2004). Çocuğun Ruhsal Süreçleri Üzerinde Ailenin Etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (7).
- Ülgen, G. (1997). Eğitim Psikolojisi Birey ve Öğrenme. Ankara: Bilim Yayınları.
- Wechselberg, K. & Puyn, U. (1993). Anne ve Çocuk (Çev. Erdoğan Kınalıbay) (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Whirter, J. M. & Voltan Acar, N. (2005). Çocukla İletişim (5. Basım). İstanbul: MEB Yayınları.
- Yağışan, N. ve Sünbül, A. M. ve Yücalan, Ö. B. (2007). Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Ve Diğer Bölüm Öğrencilerinin Benlik İmgesi Ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17) 595-607.
- Yavuzer, H. (1984). Aile ve Çocuk (Ed. Haluk Yavuzer). 1982-1983 Seminer Konferansları. İstanbul: Ak Yayınları.
- Yavuzer, H. (1985). Çocuk Psikolojisi (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yavuzer, H. (1995a). Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1995b). Ana - Baba Okulu (Ed. Haluk Yavuzer) (5. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1998). Çocuk Eğitimi El Kitabı (7. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (1989). Ana-Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma. YA-PA 6. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırma Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (1990). Gençlerde denetim odağı ve ön koşulları. *V. Ulusal Psikoloji Kongresi: Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı*, No: 8. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Yılmaz, V. (2004). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Anneannelerin Etkilerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yörükoğlu, A. (1997). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk (5. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı (26. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışma, sizlerden gelecek veriler ışığında “Çocuğu okul öncesi eğitimi alan ailelerin denetim odağı türü ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi” konusundaki bulgulara yardımcı olacaktır. Verilen ifadeleri dikkatle okumanız, seçeneklerden size uygun olanın bulunduğu alanı (X) ile işaretlemeniz ve işaretli ifade bırakmamanızı rica ederim. Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Duygu BAYRAKDAR BATTAL

Yüksek Lisans Öğrencisi

Behiye Hanım İÖO Anasınıfı Öğretmeni

1) Eğitim Durumunuz: ☐ Okuma-Yazma bilmiyorum ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans ve üstü	2) Mesleğiniz: ☐ Memur ☐ Ev hanımı ☐ İşçi ☐ Serbest meslek ☐ Diğer.....
3) Medeni Haliniz: ☐ Evli ☐ Boşanmış ☐ Evli fakat babadan ayrı çocukla yaşıyor ☐ Boşanmış büyükanne / büyükbaba ile yaşıyor ☐ Diğer.....	4) Yaş aralığınız: ☐ 20'nin altı ☐ 20-25 arası ☐ 25-30 arası ☐ 30-35 arası ☐ 35-40 arası ☐ 40 ve üstü
5) Sahip olduğunuz çocuk sayısı: ☐ Kızadet ☐ Erkekadet	6) Ana okuluna kaç çocuk gönderdiniz? ☐ 1 ☐ 2 ☐ 2 ☐ 4 ve üstü
7) Ailenizin toplam aylık geliri (anne-babanın maaş,kira vb. gelirlerinin toplamı) nedir? ☐ 0 - 1000TL ☐ 3001TL - 4000TL ☐ 1001TL- 2000TL ☐ 4001TL - 5000TL ☐ 2001TL - 3000TL ☐ 5000TL ve üstü	

Ek 2: Rotter' in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ)

RİDDOÖ

Bu anket, bazı önemli olayların insanları etkileme biçimini bulmayı amaçlamaktadır. Her maddede 'a' ya da 'b' harfleriyle gösterilen iki seçenek

bulunmaktadır. Lütfen, her seçenek çiftinde sizin kendi görüşünüze göre gerçeği yansıttığına en çok inandığınız cümleyi (yalnız bir cümleyi) seçiniz ve bir yuvarlak içine alınız.

Seçiminizi yaparken, seçmeniz gerektiğini düşündüğünüz veya doğru olmasını arzu ettiğiniz cümleyi değil, **gerçekten daha doğru olduğuna inandığınız** cümleyi seçiniz. Bu anket kişisel inançlarla ilgilidir; bunun için 'doğru' ya da 'yanlış' cevap diye bir durum söz konusu değildir.

Bazı maddelerde her iki cümleye de inandığınızı ya da hiç birine inanmadığınızı düşünebilirsiniz. Böyle durumlarda, size en uygun olduğuna inandığınız cümleyi seçiniz. Seçim yaparken her bir cümle için bağımsız karar veriniz; önceki tercihlerinizden etkilenmeyiniz.

1. a. Ana-babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar problemlili oluyor.
b. Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşırı serbest bırakılmalarıdır.
2. a. İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlıklarına bağlıdır.
b. İnsanların talihsizlikleri kendi hatalarının sonucudur.
3. a. Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir.
b. İnsanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.
4. a. İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler.
b. İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.
5. a. Öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır.
b. Öğrencilerin çoğu, notlarının tesadüfi olaylardan etkilendiğini fark etmez.
6. a. Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz.
b. Lider olamayan yetenekli insanlar fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.
7. a. Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar.
b. Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.
8. a. İnsanın kişiliğinin belirlenmesinde en önemli rolü kalıtım oynar.
b. İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.

9. a. Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur.
b. Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmekten daima iyidir.
10. a. İyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz.
b. Sınav sonuçları derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki, çalışmanın anlamı kalmıyor.
11. a. Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır.
b. İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.
12. a. Hükümetin kararlarında sade vatandaşta etkili olabilir.
b. Bu dünya güç sahibi bir kaç kişi tarafından yönetilmektedir ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.
13. a. Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminimdir.
b. Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü bir çok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.
14. a. Hiç bir yönü iyi olmayan insanlar vardır.
b. Herkesin iyi tarafı vardır.
15. a. Benim açımdan istediğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur.
b. Çoğu durumda, yazı-tura atarak da isabetli kararlar verilebilir.
16. a. Kimin patron olacağı, genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır.
b. İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.
17. a. Dünya meseleleri söz konusu olduğunda, çoğumuz anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyızdır.
b. İnsanlar siyasal ve sosyal konularda aktif rol olarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.
18. a. Bir çok insan raslantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.
b. Aslında 'şans' diye bir şey yoktur.
19. a. İnsan, hatalarını kabul edebilmelidir.
b. Genelde en iyisi insanın hatalarını ispat etmesidir.
20. a. Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur.
b. Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğunuza bağlıdır.
21. a. Uzun vadede, yaşamınızdaki kötü şeyler iyi şeylerle dengelenir.
b. Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.
22. a. Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz.
b. Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.
23. a. Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlayamıyorum.
b. Aldığım notlarla çalışma derecem arasında doğrudan bir bağlantı vardır.
24. a. İyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler.
b. İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.
25. a. Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissederim.
b. Şans ya da talihin yaşamımda önemli bir rol oynadığına inanmam.
26. a. İnsanlar arkadaşça olmaya çalışmadıkları için yalnızdırlar.
b. İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırlarsa hoşlanırlar.

27. a. Liselerde atletizme gereğinden fazla önem veriliyor.
b. Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.
28. a. Başıma ne gelmişse, kendi yaptıklarımıdır.
b. Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.
29. a. Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlayamıyorum.
b. Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareden uzun vadede halk sorumludur.

Ek 3: Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)

AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ANKETİ

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup, şu şekilde değerlendiriniz:

4

3

2

1

**Çok Uygun
Buluyorum**

**Oldukça Uygun
Buluyorum**

**Biraz Uygun
Buluyorum**

**Hiç Uygun
Bulmuyorum**

Görüşünüzü bu sayılardan birine (X) işareti koyarak bildiriniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün sorunların cevaplandırılması çok önemli bir noktadır. Onun için, bazı ifadeler birbirine benzer dahi olsa, gene de cevaplandırmanızı rica ederiz.

1. Çocuk, yorucu veya zor işlerden korunmalıdır.	1	2	3	4
2. Anne ve babalar çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.	1	2	3	4
3. Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.	1	2	3	4
4. Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.	1	2	3	4
5. Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse, o kadar iyi terbiye edilebilir.	1	2	3	4
6. Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.	1	2	3	4
7. Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken çok şey vardır. Zamanını boşa geçirmesi affedilemez.	1	2	3	4
8. Babalar, biraz daha şefkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.	1	2	3	4
9. Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de, anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeterince özgür olmamasıdır.	1	2	3	4
10. Sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.	1	2	3	4
11. Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.	1	2	3	4
12. Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir insan olacaktır.	1	2	3	4
13. Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha iyi, daha ahenkli olur.	1	2	3	4
14. Çocuğun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek, bir annenin görevidir.	1	2	3	4
15. Anne-babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.	1	2	3	4
16. Bütün genç anneler, bebek bakımında beceriksiz olduklarından korkarlar.	1	2	3	4
17. Hangi anne olursa olsun eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa sonunda çocuklar sinirine dokunur.	1	2	3	4
18. Anne ve babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.	1	2	3	4
19. Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babalarının daha anlayışlı olmalarını isterlerdi.	1	2	3	4
20. Bir çocuğa, ne olursa olsun, dövüşmekten açınması gerektiği öğretilmelidir.	1	2	3	4
21. Çocuklar bencil olduklarında, hep bir şeyler istediklerinde, annenin tepesinin atması çok normaldir.	1	2	3	4

22. Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorsa, bunu anne-babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.	1	2	3	4
23. Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.	1	2	3	4
24. Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.	1	2	3	4
25. Küçük bir çocuk, cinsiyet konusundan sakınmalıdır.	1	2	3	4
26. Bir annenin, çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çocuğu onun önemli parçasıdır.	1	2	3	4
27. Uyanık bir anne-baba, çocuğun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.	1	2	3	4
28. Çocuklar, anne-babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidirler.	1	2	3	4
29. Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verirlerse büsbütün şikayetçi olurlar.	1	2	3	4
30. Sıkı terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.	1	2	3	4
31. Genç bir kadın, henüz geçken yapmak istediğini pek çok şey olduğu için, anne oluca kendisini tutuklanmış duygusuna kaptırır.	1	2	3	4
32. Anneler, çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.	1	2	3	4
33. Babalar, daha az bencil olsalar, kendilerine düşen görevi yaparlardı.	1	2	3	4
34. İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.	1	2	3	4
35. Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.	1	2	3	4
36. Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.	1	2	3	4
37. Çocuklardan sık sık ödün vermelerini, anne-babaya uymalarını istemek doğru değildir.	1	2	3	4
38. Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.	1	2	3	4
39. Bir çocuğa başı derde girdiğinde, dövüşmek yerine büyüklere başvurması öğretilmelidir.	1	2	3	4
40. Anne-baba arasındaki bazı konular küçük bir tartışma ile çözümlenemez.	1	2	3	4
41. Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de, kişinin kendini evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.	1	2	3	4
42. Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.	1	2	3	4
43. Oğlan ve kız çocukları soyunurken birbirini görmemelidir.	1	2	3	4
44. Çocukların sorunlarına eğilirsenez sizi oyalamak için çeşitli masallar uydururlar.	1	2	3	4
45. Eğer anne-babalar çocukları ile şakalaşp beraber eğlenirlerse, çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha istekli olurlar.	1	2	3	4
46. Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar, onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.	1	2	3	4
47. Bir çocuk eninde sonunda anne-babasından daha akıllı olmayacağını öğrenirler.	1	2	3	4
48. Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştiremiyorsa belki de bu, babanın kendine düşen görevi iyi yapmamasından ileri geliyordur.	1	2	3	4

49. Genç bir anne için ilk bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.	1	2	3	4
50. Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörüyle karşılanamaz..	1	2	3	4
51. Anne-babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmeleri gerektiğini öğretmelidirler.	1	2	3	4
52. Akıllı bir kadın, yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.	1	2	3	4
53. Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması gerekir.	1	2	3	4
54. Kendi haklarına sahip olabilmesi için, bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.	1	2	3	4
55. Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusu verir.	1	2	3	4
56. Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.	1	2	3	4
57. Anne-babalar çocuklarını kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecekleri bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.	1	2	3	4
58. Çocuklar, aslında, sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.	1	2	3	4
59. Çocuklarının arkadaşlıkları ve sosyal hayatlarıyla yakından ilgilenen anne-babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.	1	2	3	4
60. Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.	1	2	3	4